#GOEDINERFGOED

Archeologienota Gent – Kattenberg

Deel 2: verslag van resultaten

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be

Projectcode – 2018L52

Colofon
Projectcode 2018L52
Archeologienota Gent – Kattenberg

Opdrachtgever
Arteveldehogeschool VZW
Hoogpoort 15
9000 Gent

Uitvoerder
Goed in erfgoed Comm. V.
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
BTW BE 0524.709.028

© 2018 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Goed in erfgoed Comm. V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Bureauonderzoek 5

1. Beschrijvend gedeelte 5

1.1. Administratieve gegevens 5

1.2. Ligging 7

1.3 Archeologische voorkennis 7

1.4. Onderzoeksopdracht 8

1.4.1. Aanleiding vooronderzoek 8

1.4.2. Vraagstelling 8

1.4.3. Randvoorwaarden 8

1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen 9

1.5. Onderzoeksstrategie en –methode 17

1.5.1. Landschappelijke situering 17

1.5.2 Historisch-cartografische situering 18

1.5.3. Archeologische situering 18

2. Assessmentrapport 19

2.1. Methoden, technieken en criteria 19

2.2. Conservatie-assessment 19

2.3. Assessment van het onderzochte gebied 19

2.3.1. Landschappelijke situering 19

2.3.1.1. Topografie, geomorfologie en hydrografie 19

2.3.1.2. Geologie 22

2.3.1.2.Bodemtype 23

2.3.1.3. Bodemerosie 23

2.3.1.4. Bodemgebruik 23

2.3.2 Historisch-cartografische situering 25

2.3.3. Archeologische situering 32

2.3.4. Datering en archeologische verwachting 34

3. Synthese 34

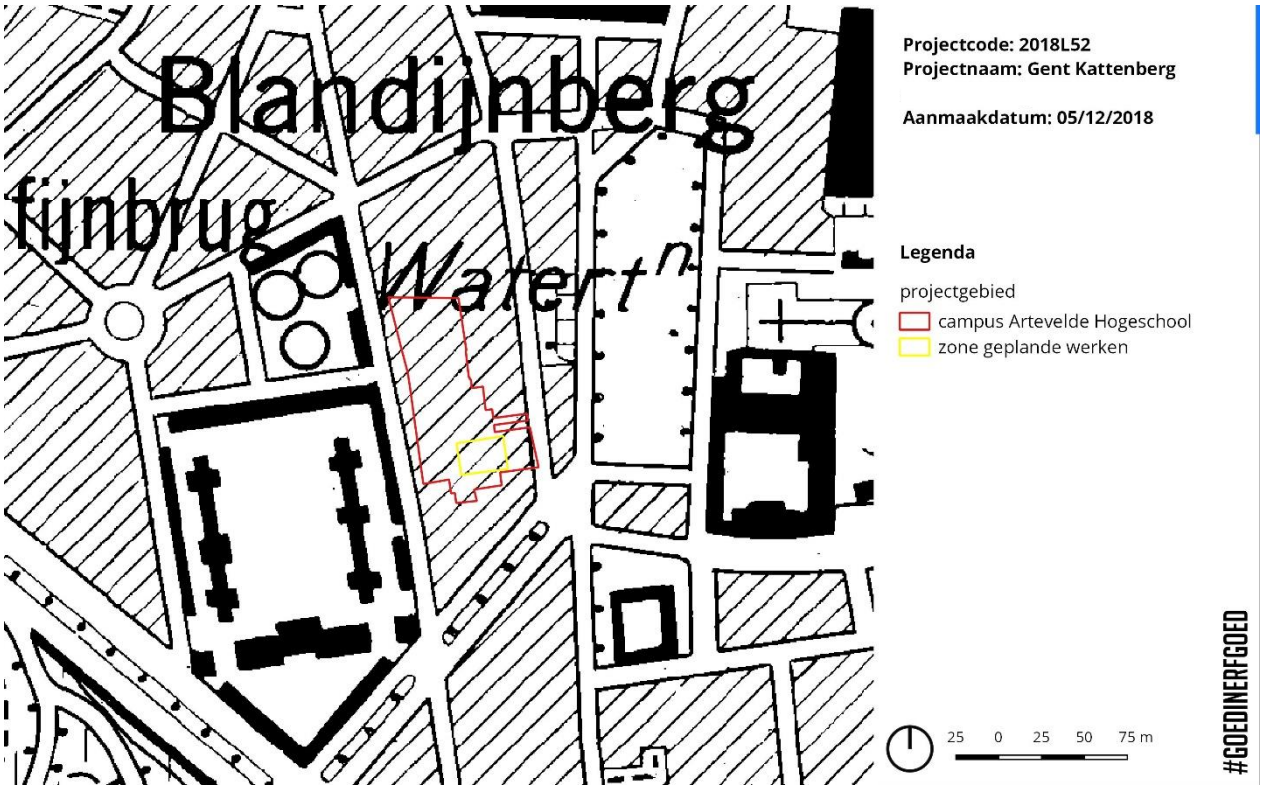
Samenvatting van het onderzoek....36
Bibliografie....37
Literatuur....37
Historisch kaartmateriaal....38
Lijst van figuren....39

Bureauonderzoek

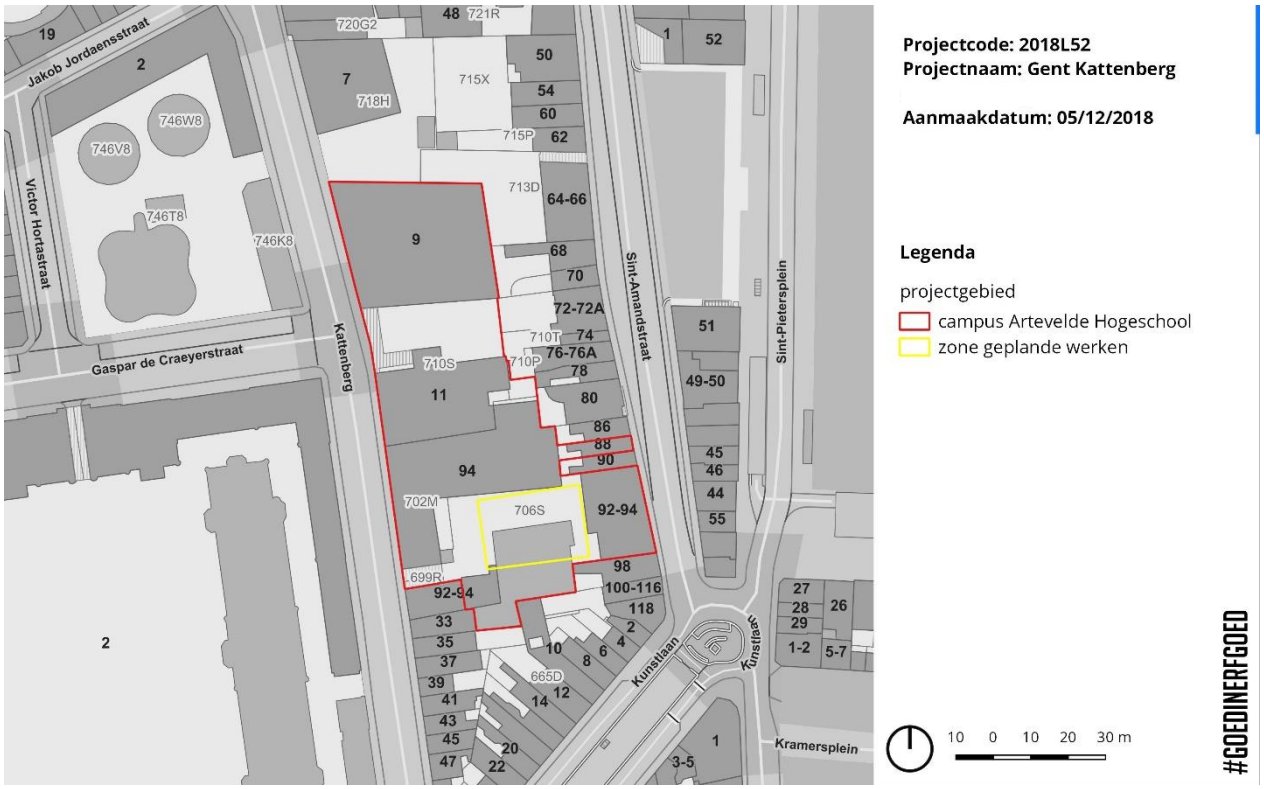
1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

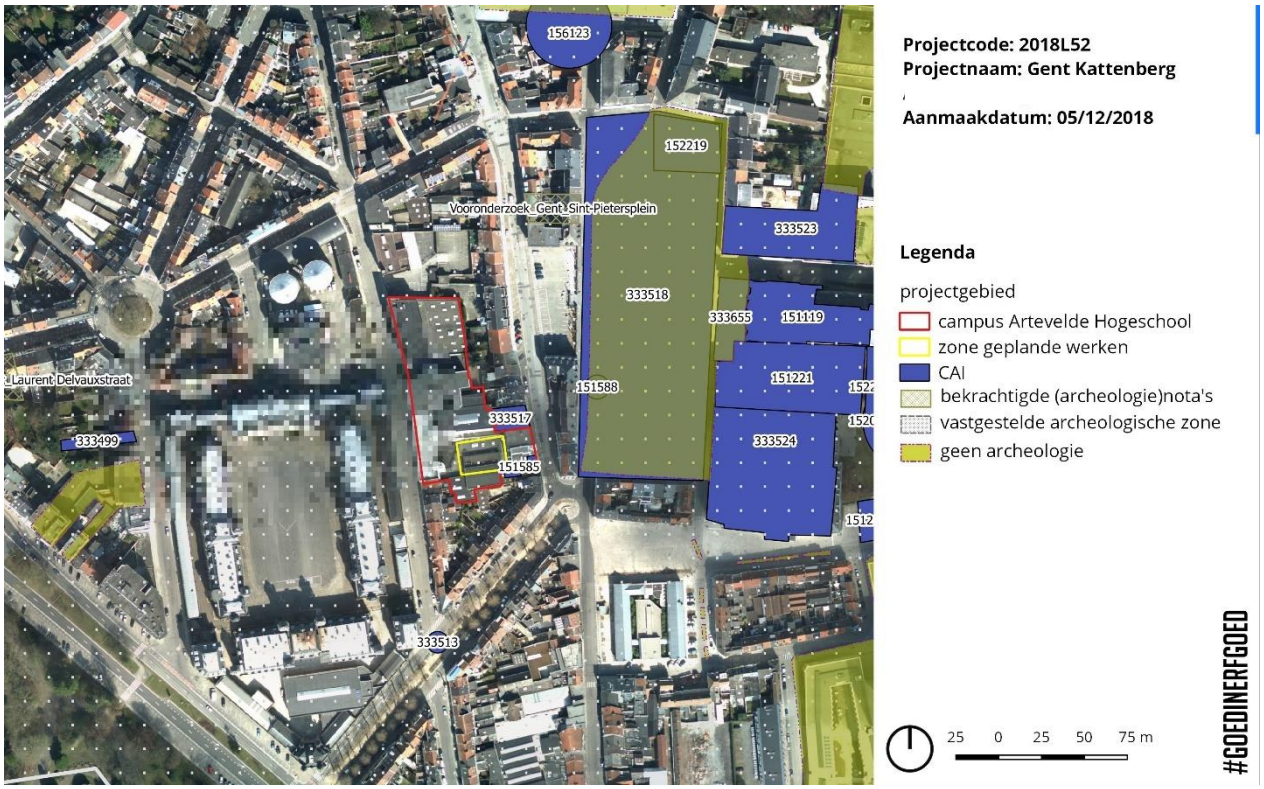
Initiatiefnemer	Arteveldehogeschool VZW Hoogpoort 15 9000 Gent
Projectcode	2018L52
Sitecode	GE-KAT-2018
Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan	nvt
Erkend archeoloog	Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
Locatie projectgebied	Kattenberg 9 9000 Gent
Bounding box	xMin,yMin 3.72381,51.0414 : xMax,yMax 3.72507,51.0425
Oppervlakte percelen	5373.95 m²
Kadaster	Gent, Afdeling 5, Sectie E , nr. 706S;706D;710S;712N;702M;699R.
Termijn onderzoek	05/12/2018-20/12/2018
Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek
Onderdeel archeologische zone	Ja, historische stadskern Gent
Verstoorde zones	Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
Topografische kaart	figuur 1
Kadasterkaart	figuur 2

Figuur 1 het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© NGI)

Figuur 2 het projectgebied voorgesteld op het hedendaags kadaster (© geopunt)

Figuur 3 het projectgebied op de orthofoto met de archeologische voorkennis (© geopunt)

1.2. Ligging

Het projectgebied situeert zich op grondgebied Gent, deelgemeente Gent, in het bouwblok omsloten door de Kattenberg, de Kunstlaan, de Sint-Amandsstraat en de Kazernenstraat. De perceel is gekend bij het kadaster onder de nummers Gent, Afdeling 5, Sectie E , nr. 706S;706D;710S;712N;702M;699R.

1.3 Archeologische voorkennis

Het projectgebied maakt deel uit van de vastgestelde archeologische zone 'historische stadskern Gent, betreft geen beschermde archeologische site, en omvat geen zones waar geen archeologie te verwachten valt (Figuur 3). Binnen het projectgebied werden nog geen archeologische waarnemingen gedaan. In de omgeving werden een aantal archeologische vindplaatsen vastgesteld die werden opgenomen in de CAI (zie infra).

1.4. Onderzoeksopdracht

1.4.1. Aanleiding vooronderzoek

Arteveldehogeschool VZW plant op de campus Kattenberg bouw van nieuwe sanitaire lokalen. Hierbij worden het bestaande sanitaire complex gesloopt. Het projectgebied omvat de percelen gekend bij het kadaster onder de nummers Gent, Afdeling 5, Sectie E , nr. 706S;706D;710S;712N;702M;699R. De totale oppervlakte van de betrokken percelen betreft 5373.95 m² (>300m²) waarvan meer dan 100m² wordt geroerd door de geplande werken met ingreep op de bodem. Gezien het projectgebied zich in de archeologische zone 'historische stadskern Gent bevindt, is de opmaak van een archeologienota dan ook verplicht.

1.4.2. Vraagstelling

Doel van dit bureauonderzoek is om na te gaan wat het archeologisch potentieel is van het projectgebied op basis van historisch-cartografische bronnen en gepubliceerde archeologische en landschappelijke data. Op deze manier wordt nagegaan (i) of verdere maatregelen in het kader van archeologisch (voor)onderzoek nodig zijn en (ii) welke dimensie die aannemen.

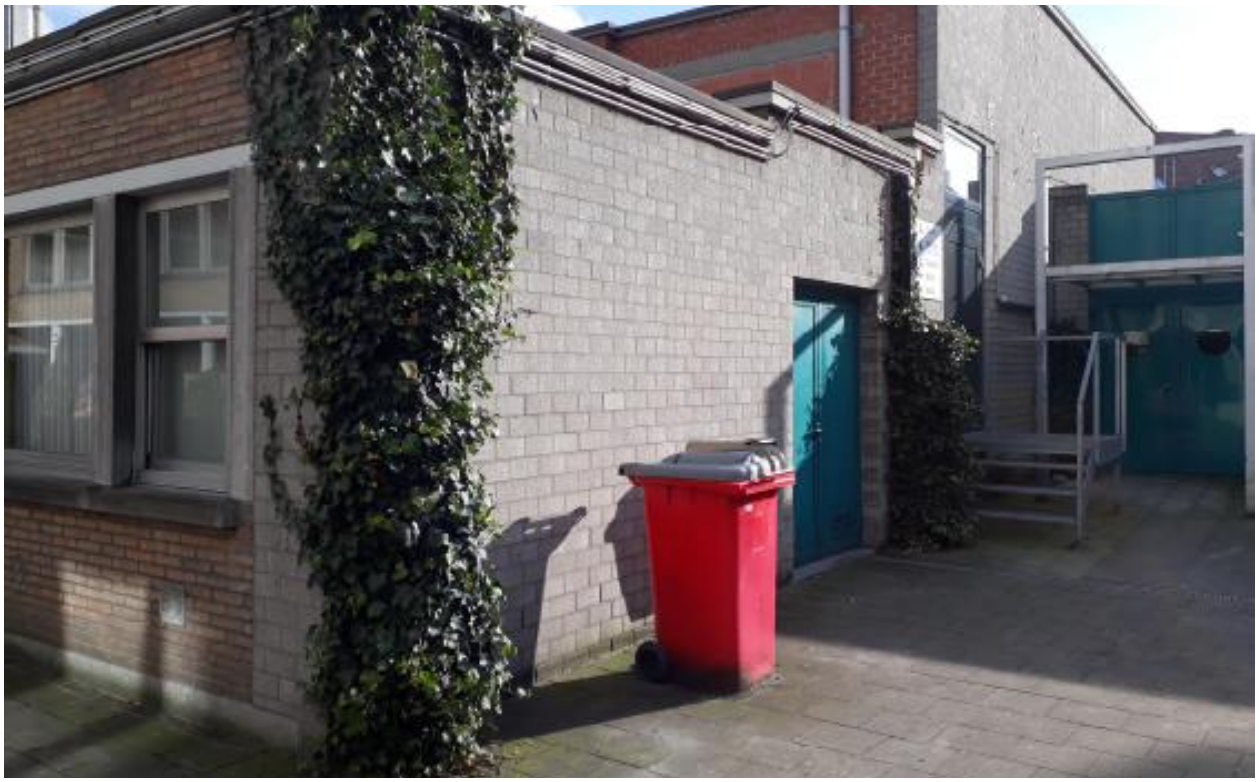
Het bureauonderzoek start vanuit volgende vraagstelling :

- Wat is op basis van de bestaande bronnen het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites binnen de grenzen van het projectgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van deze eventuele site(s)?
- Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?
- Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?
- Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?

1.4.3. Randvoorwaarden

Het bureauonderzoek beperkt zich tot gepubliceerde of tenminste toegankelijk bronnen.

1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen

Figuur 4 te slopen sanitair complex en bestaande bestrating

Figuur 5 Figuur 6 te slopen sanitair complex en bestaande bestrating

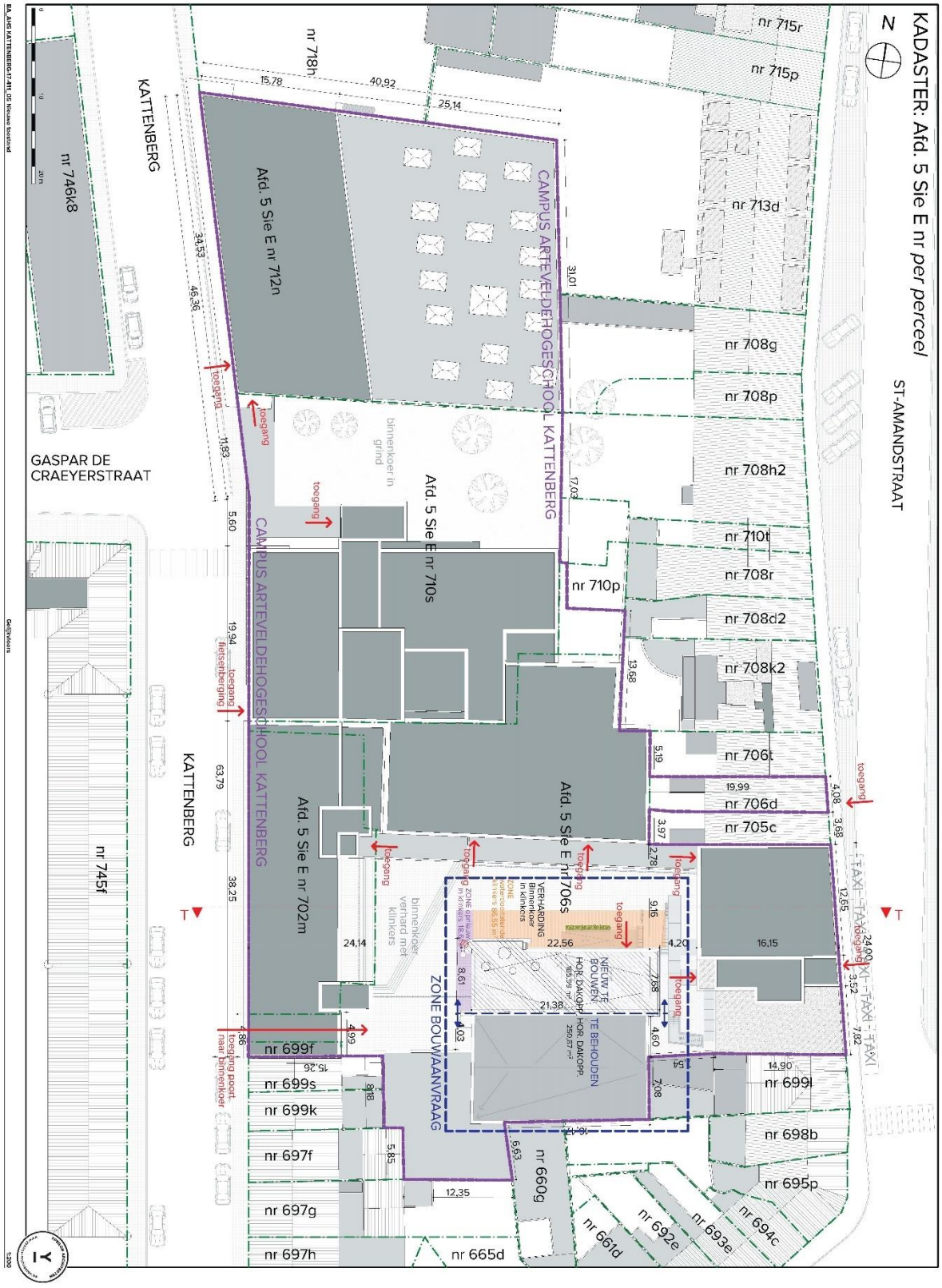
Bestaande toestand

Momenteel bevindt zich in de zone van de geplande werken een sanitair complex van +/- 6,5 bij 21 meter. Het gebouw is gefundeerd op een ringfundering tot op de vorstvrije grond met daartussen een verankerde vloerplaat. Rondom het sanitair complex bevindt zich een verharding met betondallen.

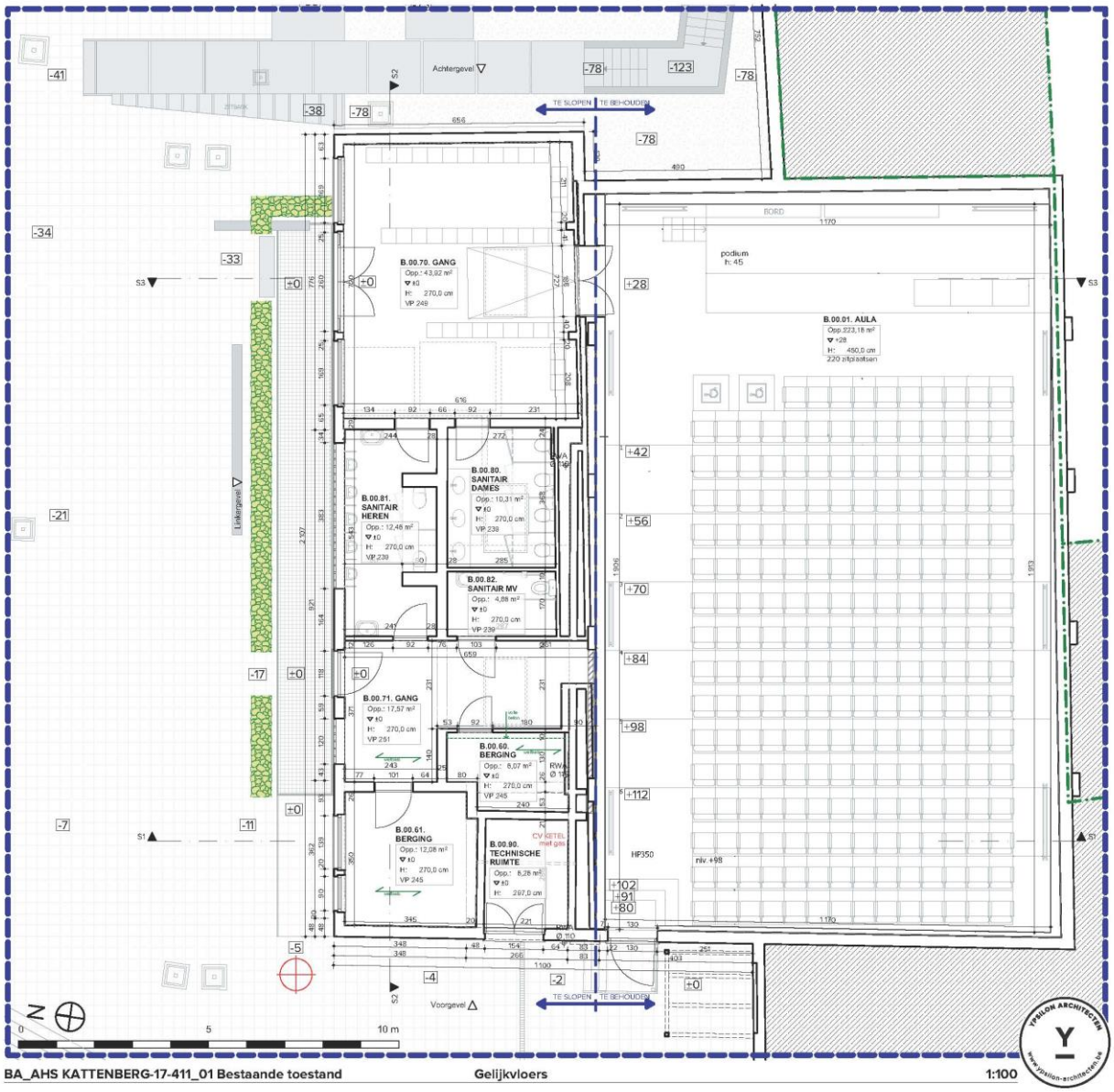
Nieuwe toestand

De geplande werken voorzien in de sloop van het bestaande sanitair gebouw en de constructie van een nieuw sanitair complex. Het nieuwe gebouw wordt opgetrokken op dezelfde plek en volgens dezelfde oriëntatie, maar meet met +/- 7,60 x 22,5 m iets ruimer. Het gebouw kent opnieuw een ringfundering tot op de vorstvrije grond met daartussen een gewapende vloerplaat. De totale opbouw van de vloer bedraagt +/- 40cm waarbij het huidige vloerniveau behouden blijft.

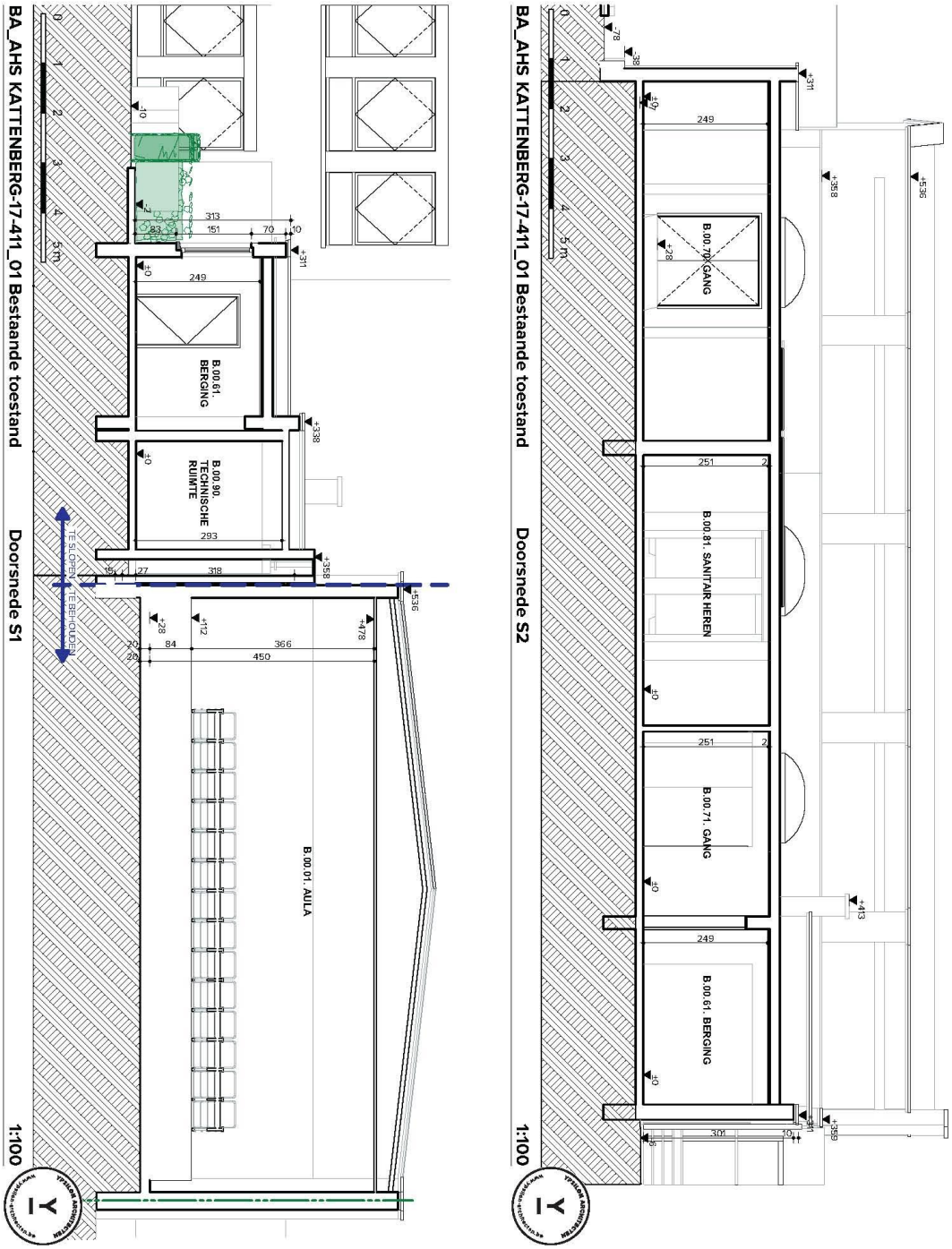
Rondom het gebouw wordt de bestaande verharding uitgebroken voor de aanleg van een nieuw rioleringsysteem bestaande uit (i) septische put 10000 l, (ii) regenwaterput 10000 l, (iii) infiltratiekratten over een oppervlakte van 9,26 m², (iv) aantal controleputten en (v) leidingwerk. Over een oppervlakte van +/- 86,5 m² wordt nieuwe verharding voorzien met waterdoorlatende klinkers.

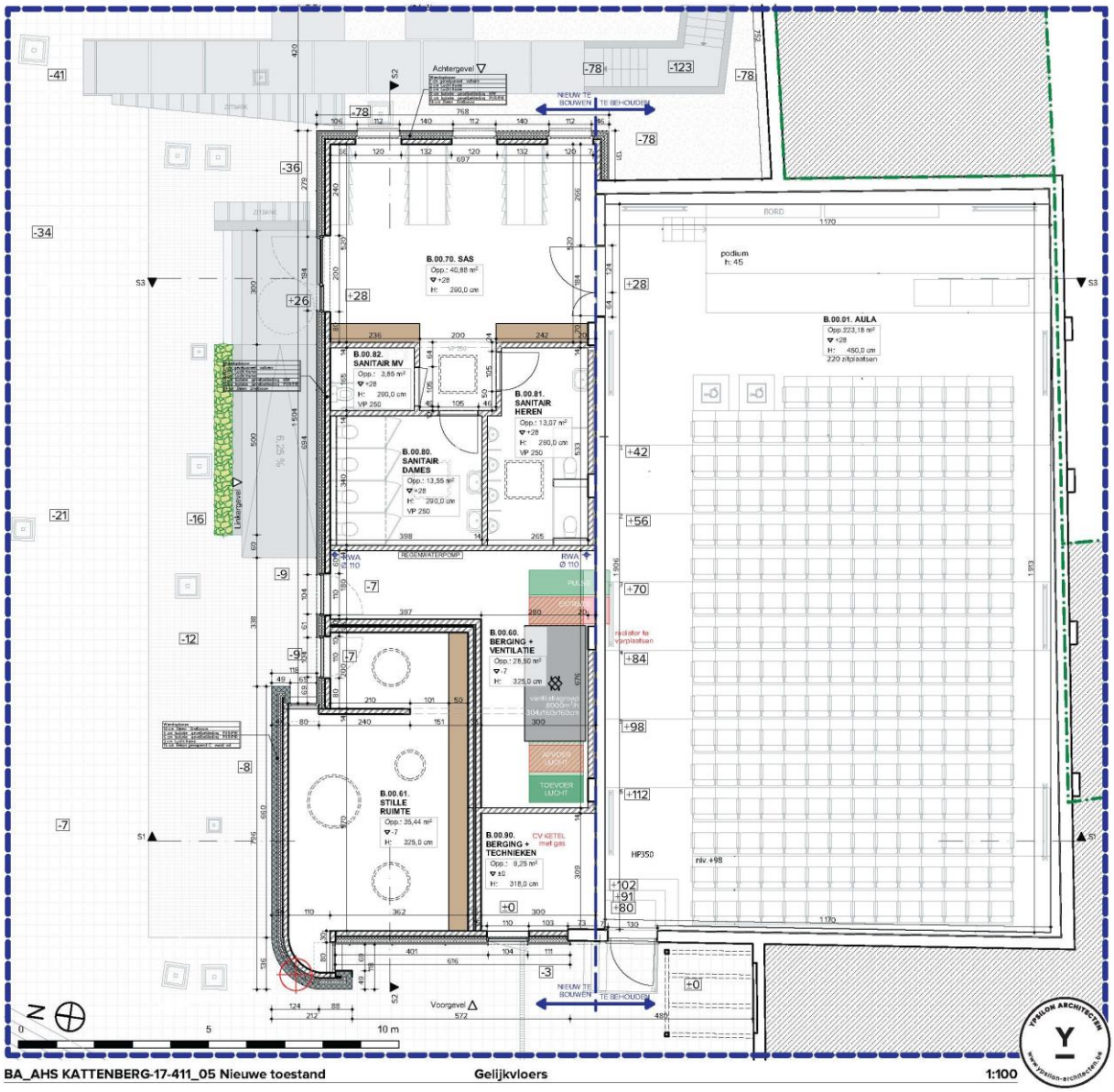
Figuur 7 inplantingsplan geplande werken (©Ypsilon architecten)

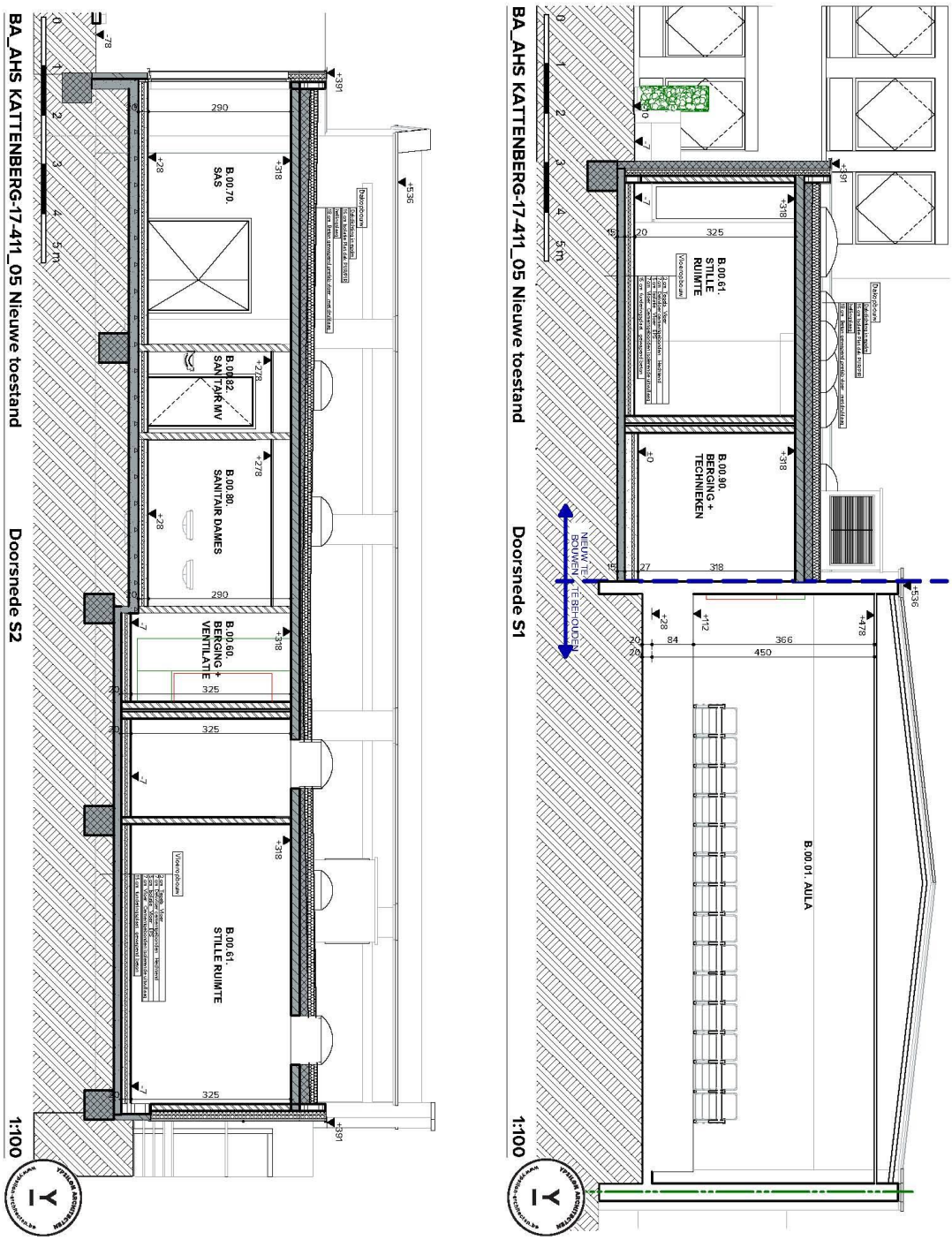
Figuur 8 bestaande toestand: niveau 0 (©Ypsilon architecten)

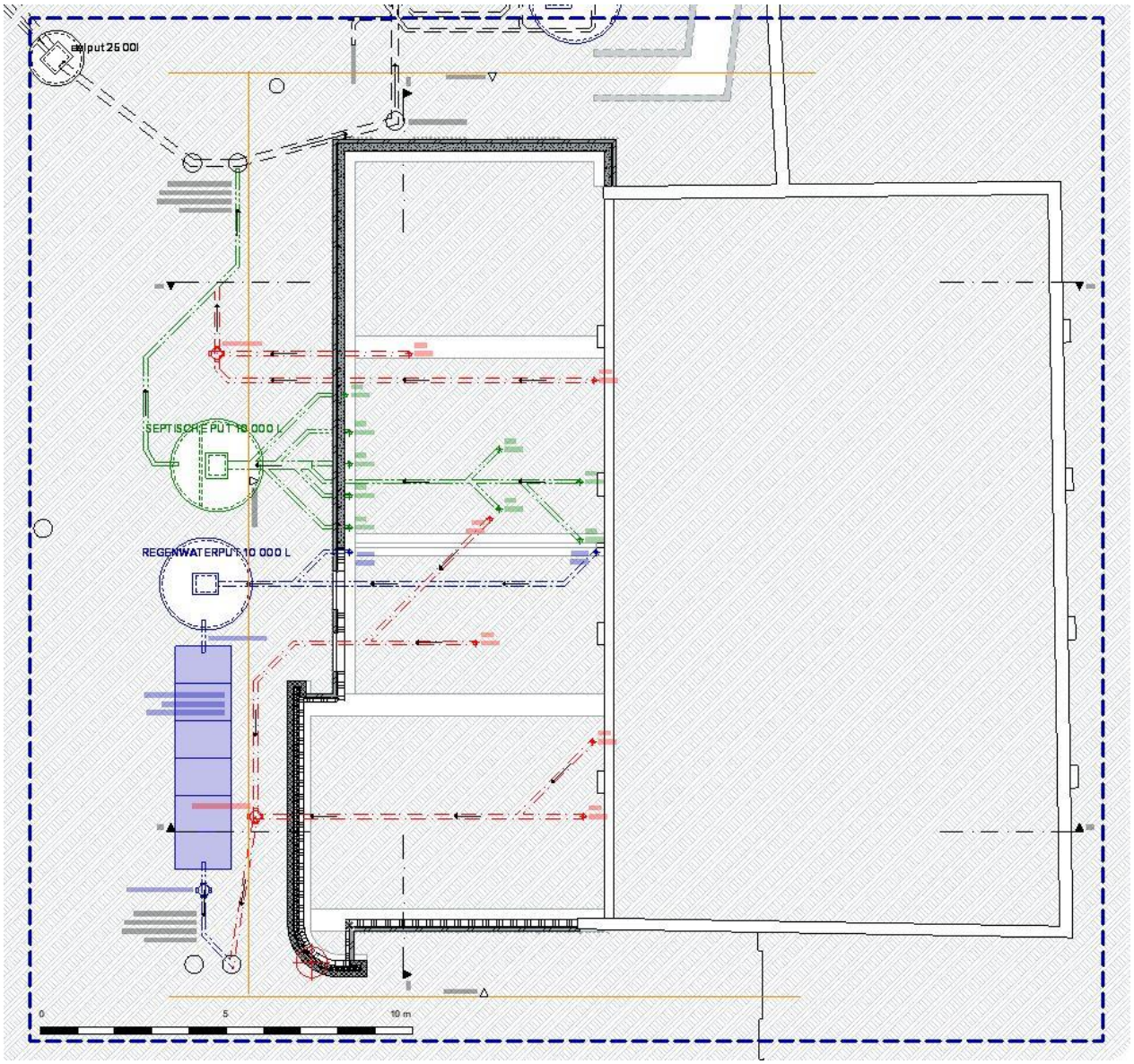
Figuur 9 bestaande toestand: sneden (©Ypsilon architecten)

Figuur 10 nieuwe toestand: niveau 0 (©Ypsilon architecten)

Figuur 11 nieuwe toestand: sneden (©Ypsilon architecten)

Figuur 12 nieuwe toestand: rioleringsplan (©Ypsilon architecten)

1.5. Onderzoeksstrategie en –methode

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Herremans Davy, erkend bij erkenningsnummer OE/ERK/Archeoloog/2017/00166

De nota werd opgemaakt op PC met Office- en Adobe-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGIS). In die GIS werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, https://geo.onroerenderfgoed.be/ en de website van de centraal archeologische inventaris (CAI).

Voor de diverse onderdelen van het assessment werden diverse bronnen gebruikt. Deze worden hieronder verder opgesomd en toegelicht. De bronnen en hun correcte bibliografische referentie zijn opgenomen in de bibliografie (§ 3) op het einde van dit verslag.

1.5.1. Landschappelijke situering

De basis voor de landschappelijke situering vormen de diverse cartografische bronnen, met name:

- Tertiair geologische kaart (DOV)
- Quartair geologische kaart (DOV)
- Bodemkaart van België (DOV)
- Potentiële Bodemerosie (Geopunt)
- Bodembedekkingskaart (DOV)
- DHMVII – DTM 1m (Geopunt)
- Topografische Kaart van België 1:10 000, (Geopount)

Bij het consulteren van dit kaartmateriaal werd gebruik gemaakt van volgende tekstuele toelichtingen:

- De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal1: 50 000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

- Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

Deze bronnen, zowel cartografisch als tekstueel, werden gebruikt omdat ze direct relevant waren ten aanzien van de uiteenlopende inhoudelijke aspecten (geologie, bodemkunde, bodemerosie, bodemgebruik, hydrografie en geomorfologie) en van de landschappelijke situering in de assessment.

1.5.2 Historisch-cartografische situering

Volgend kaartmateriaal werd aangewend bij de historisch-cartografische situering van het projectgebied:

- Stadszicht, 1534, anoniem
- Stedenatlas van de Lage Landen, ca. 1556, J. Van Deventer
- Kaart van Gent, 1617, J. Horenbault
- Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège …1745-1748, J. Villaret
- Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771-1778, J. J. graaf de Ferraris
- Atlas der buurtwegen, 1843-1845
- Cartes topographiques de la Belgique, 1846-1854, P. Vandermaelen
- Atlas cadastral parcellaire de la Belgique, 1842-1879, P.C. Popp
- Perceelplan van Gent en omstreken, 1900, J. Gevaert en A. Van Impe

Een aantal parameters werden in acht genomen bij de selectie van het historisch-cartografisch bronmateriaal: relevantie, chronologische spreiding en toegankelijkheid. De hierboven opgesomde cartografische bronnen zijn in de eerste plaats gekozen om een zo breed mogelijk diachroon overzicht te genereren van de bewoningsgeschiedenis in het projectgebied. Verder werd de toegankelijkheid van de cartografische bronnen in acht genomen. Voorkeur werd gegeven aan reeksen die vlakdekkend zijn gekarteerd, maar vooral ook vrij te raadplegen zijn en als gevolg in dit rapport kunnen afgebeeld worden. Voornamelijk gaat het dan om kaartmateriaal beschikbaar via Geopunt (www.geopunt.be). Bijkomend werd gebruik gemaakt van kaartmateriaal ontsloten via Cartesius (www.cartesius.be) en de Koninklijke Bibliotheek van België (http://uurl.kbr.be).

1.5.3. Archeologische situering

Voor de archeologische situering werd gewerkt met de databank van het Centraal Archeologisch Inventaris (CAI). Deze inventaris is het centrale verzamelpunt van alle

archeologische data in Vlaanderen en bijgevolg een relevante startpunt voor bureauonderzoek. Aanvullend werd gebruik gemaakt van beschikbare en toegankelijke archeologische literatuur.

2. Assessmentrapport

2.1. Methoden, technieken en criteria

Dit assessmentrapport omvat alle informatie uit het bureauonderzoek. Om het archeologisch potentieel van het projectgebied in te schatten en een antwoord te vormen op de vooropgestelde onderzoeksvragen worden de geselecteerde bronnen (supra) geanalyseerd en besproken. Uiteindelijk worden de resultaten van de verschillende deel-assessments samengebracht tot een synthese die het mogelijk maakt een gemotiveerd advies uit brengen met betrekking tot het nut van al dan verdergezet archeologisch onderzoek. Bij onvoldoende informatie wordt er uit gegaan van bijkomende maatregelen om tot een waardevol assessment van het projectgebied te komen.

2.2. Conservatie-assessment

De digitale output van dit bureauonderzoek, gaande van de archeologienota zelf tot alle figuren, plannen, kaarten, lijsten en GIS-bestanden, wordt digitaal bewaard op twee fysieke gegevensdragers. Naast bewaring op deze fysieke media wordt een bijkomend kopij voorzien op een virtuele drager (Google Drive).

Een conservatie-assessment voor stalen of archeologisch vondstmateriaal is niet van toepassing voor dit bureauonderzoek.

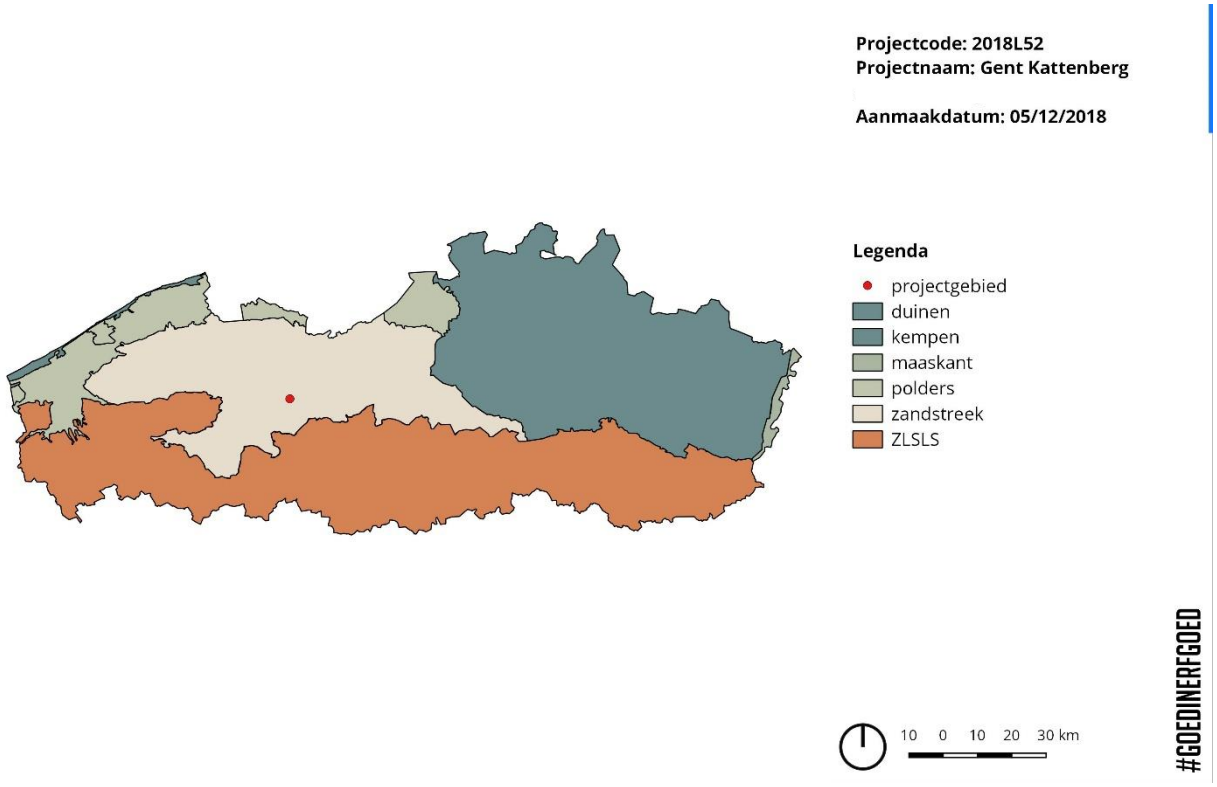
2.3. Assessment van het onderzochte gebied

2.3.1. Landschappelijke situering

2.3.1.1. Topografie, geomorfologie en hydrografie

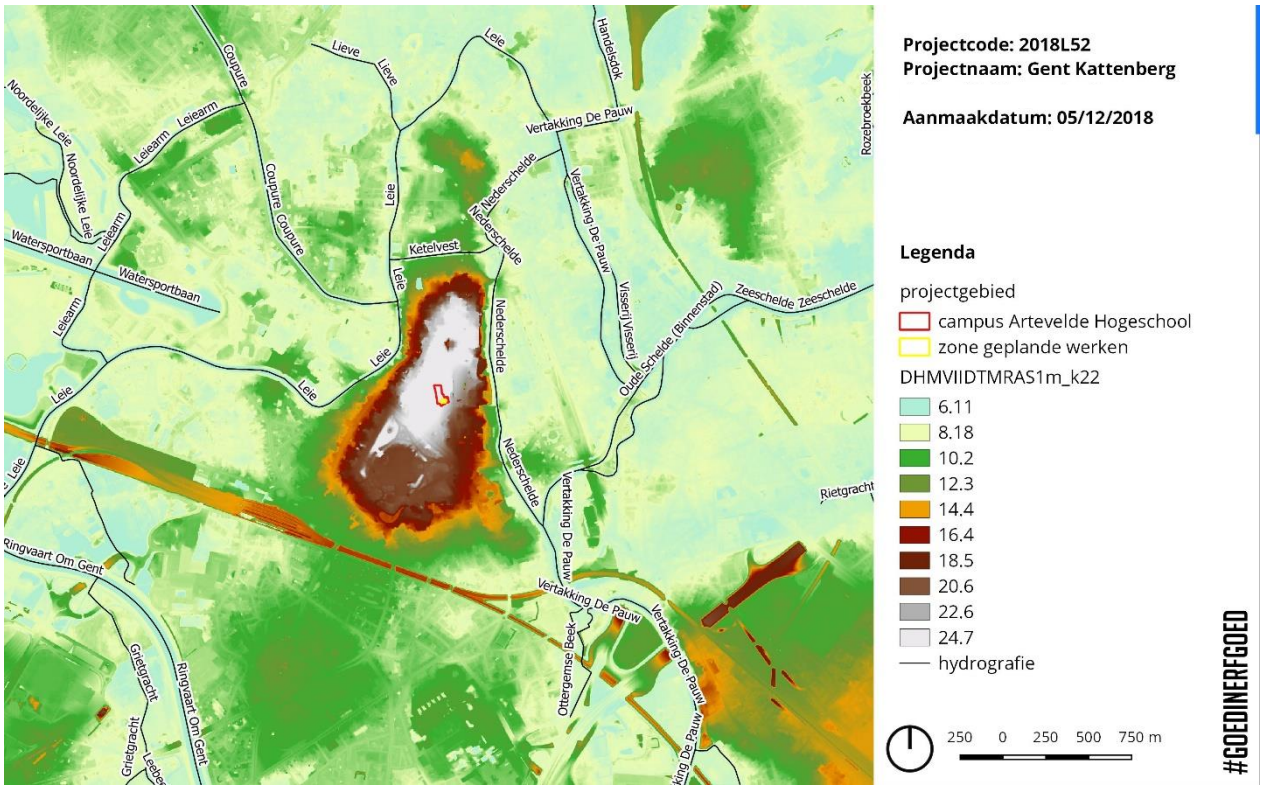
Gent behoort tot de geografische streek van Zandig Vlaanderen en bevindt zich op de plaats waar de Leie afwatert in de Schelde (figuur 13). Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMV II) verschaft enige informatie omtrent de geomorfologie, hydrografie en topografie van het projectgebied (Figuur 16). Gent kenmerkt zich door de aanwezigheid van een groot aantal zandige hoogten. Zo bevinden zich in en rond Gent een vijftal dekzandruggen van Laat-glaciale ouderdom: ten noorden van de Blandijnberg – een getuigenheuvel die ongeveer 29 m boven zeeniveau uittorent- situeert zich een dekzandrug ter hoogte van de kouter en de

Zandberg; ten oosten van Gent, situeert zich een rug ter hoogte van de Sint-Baafskouter; ten zuidoosten situeert zich de dekzandrug van Ledeberg; rond Ekkergem situeert zich een lage rug en tenslotte ten westen van Gent bevindt zich de Mariakouter. Verder ontstonden in het Laat-glaciaal ook in de rivierbeddingen van de Leie en Schelde een aantal grote en kleine rivierduinen. Vele van deze duinen werden door landbouwactiviteiten genivelleerd en verdwenen zo uit het landschap (Gelaude 2010).

Figuur 13 projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen

Het projectgebied situeert zich op de top van de Blandijnberg, net ten westen van het Sint-Pietersplein en -abdij - in een omgeving vanouds gekend als de Eekhout, een benaming die herinnert aan het vroegere eikenbos op de zuidelijke helling van de Blandinusheuvel. Als we het afgeleid digitaal terreinmodel (DTM) op ruimere schaal bekijken dan komt ook duidelijk tot uiting dat de oorspronkelijke topografie in dit stadsdeel grotendeels is verdwenen door antropogene invloed ten gevolge van urbane ontwikkeling (Figuur 16). Het huidig stratenpatroon in de directe omgeving van het projectgebied werd grotendeels gevormd in de late 19de eeuw, na een gerichte sanering van de omgeving van de Eekhout. De Kattenberg en de as Sint-Amandsstraat-Sint-Kwintensberg kennen een middeleeuwse voorloper. De andere straten kennen een geplande uitleg van een gebied dat lange tijd onbebouwd gebleven was, maar in de vroege 19de eeuw een concentratie kende van talrijke arbeiderswoningen in kleine steegjes (Agentschap Onroerend Erfgoed 2018).

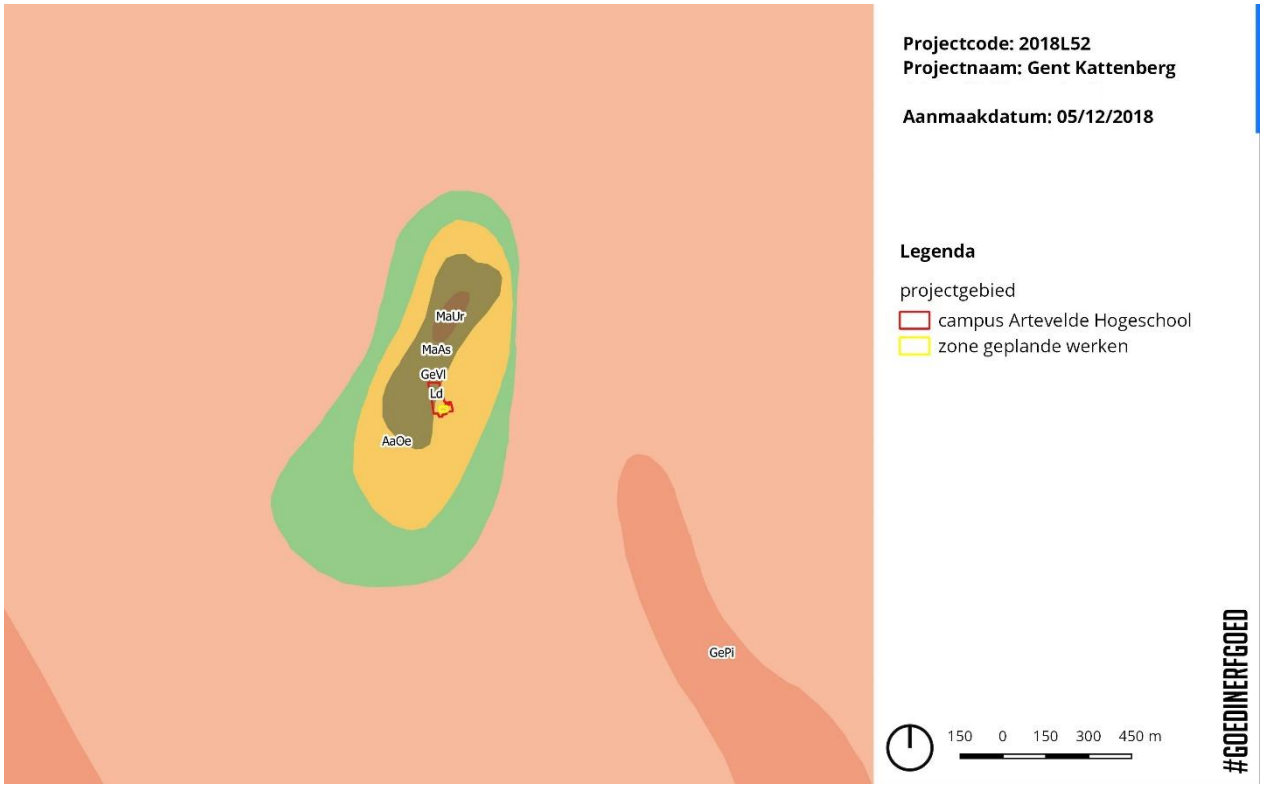
Figuur 14 het projectgebied op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt)

Figuur 15 het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel (Oost-West)

In de zone van de geplande werken vertoont het projectgebied hoogteverschillen van 26 tot 25 m TAW. Het terrein is echter nagenoeg vlak en de stijlrand met hoogteverschil van +/- 1m is te verklaren door een reliëfwijziging van recente datum (Figuur 17).

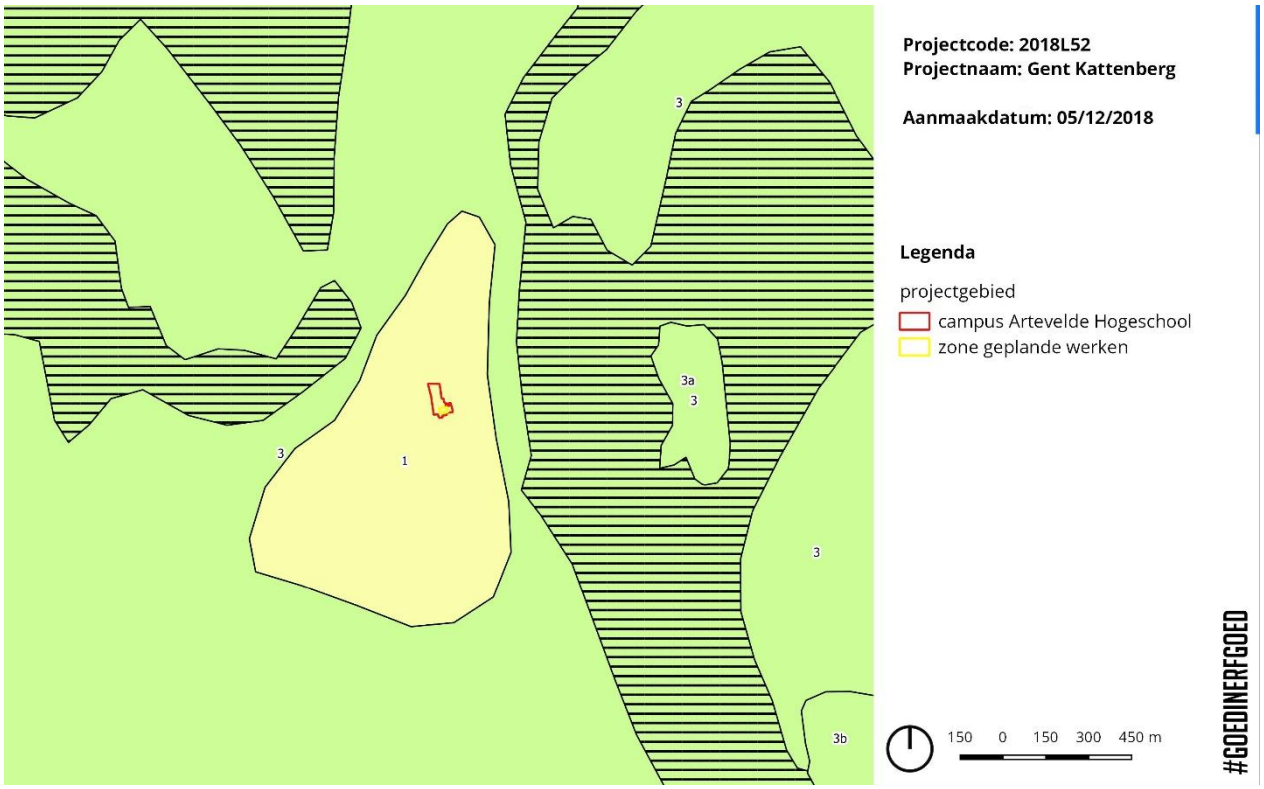
2.3.1.2. Geologie

Figuur 16 **het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV)**

Op schaal van de geologie valt het projectgebied binnen de Tertiaire Formatie van Gent (Figuur 18). Deze Tertiaire formatie is een essentieel mariene afzetting en bestaat voornamelijk uit zandige en kleiige sedimenten. Volgens de Tertiaire geologische kaart dagzoomt in Gent vooral het Lid van Vlierzele gekenmerkt door grijsgroen galuconiethoudend fijn zand, horizontaal of kruisgewijs gelaagd met kleilenzen. Naar onder toe gaat het substraat over in homogeen kleiige zeer fijn zand. (Jacobs et al. 1996). Op de Blandijnberg dagzomen van flank naar top de leden van Aalter, Oedelem, Lede en Maldegem. Het ruime projectgebied situeert zich op de grens van het Lid van Oedelem en dat van Lede. De geplande werken situeren zich waar het Lid van Oedelem dagzoomt met voornamelijk donkergrijs tot bleekgrijs zeer fijn zand met kleiige eenheden. Bovenaan is het lid sterk fossielhoudend, onderaan eerder fossielarm. Soms herkent men drie gescheiden niveaus kalkzandsteenbanken, eveneens sterk kalkhoudend en soms zeer fossielrijk (Jacobs et al. 1996).

Op het tertiair rust het quartair pakket en dat wordt ter hoogte van het projectgebied (Figuur 19) gekenmerkt door volgende sequentie: eolische zandige afzettingen uit het Weichseliaan of het Vroeg Holoceen. (ELPw). Vaak zijn er ook hellingsafzettingen uit het Quartair aanwezig (HQ) (De Moor 2000).

Figuur 17 het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV)

2.3.1.2.Bodemtype

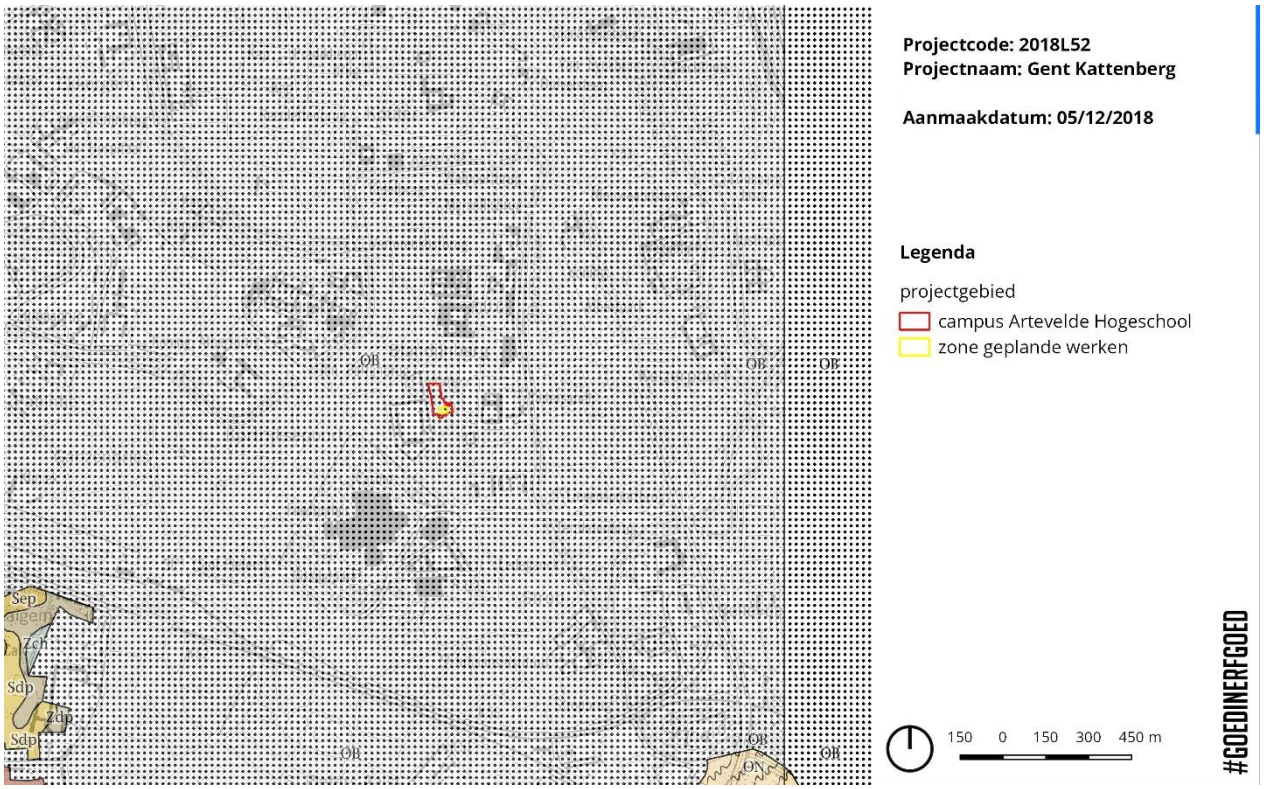
Op de bodemkaart staat het projectgebied gekarteerd als bebouwde zone (OB). Men mag er van uit gaan dat hier het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden) is (Figuur 20) (Van Ranst en Sys 2000).

2.3.1.3. Bodemerosie

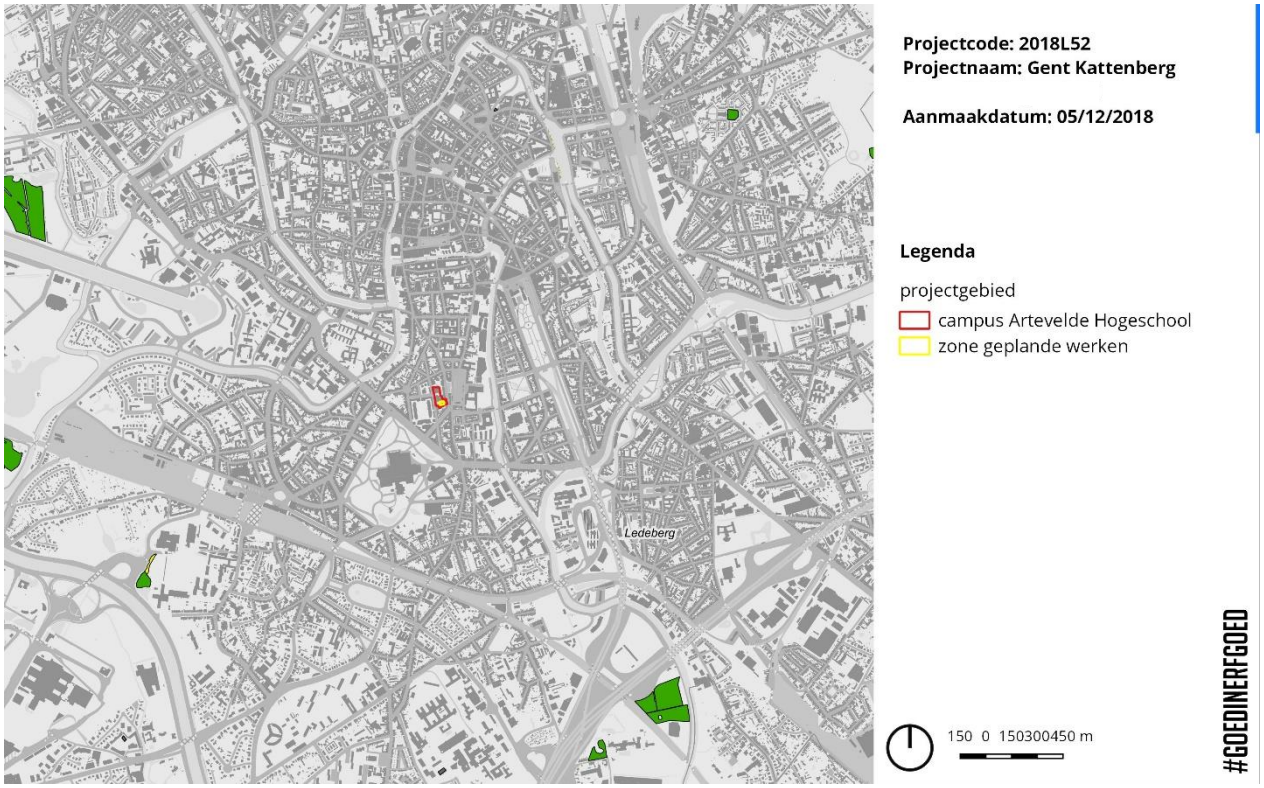
Het projectgebied ligt in urbaan gebied en is niet gekarteerd op de bodemerosiekaart (Figuur 21).

2.3.1.4. Bodemgebruik

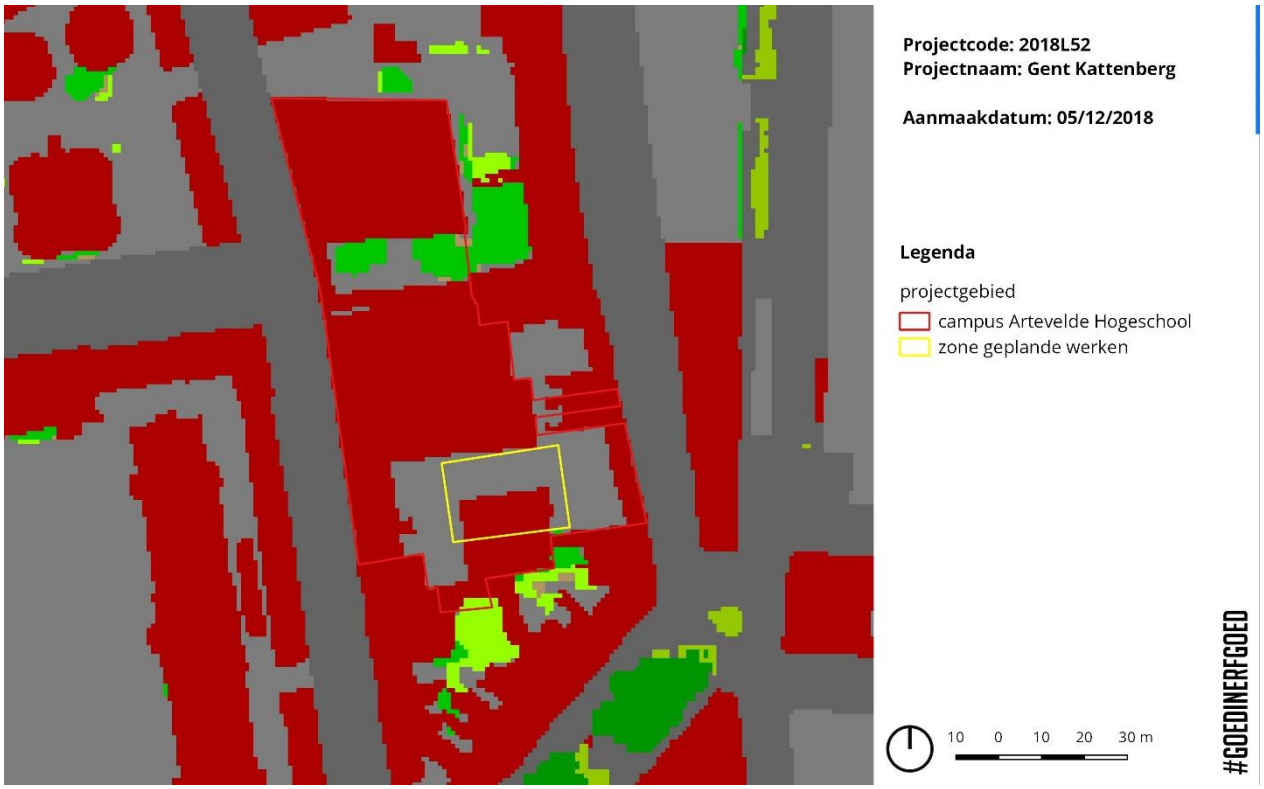
Op de bodembekdekkingskaart staat het projectgebied gekarteerd als verhard en bebouwd terrein met gras en struiken (Figuur 22).

Figuur 18 de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

Figuur 19 de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 20 de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

2.3.2 Historisch-cartografische situering

Het projectgebied situeert zich net ten westen van de Sint-Pietersabdij die vermoedelijk al gesticht werd in de 7de eeuw en daarmee behoort tot de oudste ontwikkelingskernen van de stad Gent. Andere ontwikkelingskernen waren de Sint-Baafsabdij gelegen op de kop van de zandrug van de Sint-Baafskouter en de kuip van Gent, eigenlijk het resultaat van het samengroeien van de 9de eeuwse *portus* langs de Schelde (rond het Geraard de Duivelsteen en de Sint-Baafskathedraal) en de nederzetting die ontstond rond de 10de eeuwse Graaflijke burcht (Gravensteen). Nadat de stad door economisch bloei een sterke uitbreiding kende tijdens de 12de en 13de eeuw werden deze vier ontwikkelingskernen samen met de nieuw verworven gebieden opgenomen binnen een nieuwe stedelijke omheining (Laleman en Vermeiren 2010).

Tegen het einde van de 14de eeuw had de stadsomwalling een omtrek van circa 12.718 meter bereikt en omsloot een oppervlakte van 644 hectare. Slechts circa 200 hectare van de stadsoppervlakte was echter bebouwd en zelfs binnen de oude Kuip waren grote gebieden onbewoond. Dit waren voornamelijk agrarische delen met weilanden, akkers of bosjes, of moerassige hooilanden, voornamelijk als bleekvelden gebruikt. Ook op de Eekhout was bewoning lange tijd beperkt. Er was de Sint-Pietersabdij in het westen begrenst door een stijlrand waarlangs de as Sint-Amandsberg- Sint-Kwintensberg ontstond. Langs deze as – die

uitgaf op de Heuvelpoort – ontwikkelde zich in de periferie van het Sint-Pietersdorp al in de middeleeuwen bewoning (Laleman en Vermeiren 2010).

Figuur 21 het projectgebied op het stadszicht uit 1534 (© STAM)

Figuur 22 de kaart van Jacob van Deventer op het huidig kadaster (ca. 1550) (© cartesius)

Het gekende schilderij uit 1534 dat Gent afbeeldt in vogelvluchtperspectief (Figuur 23) toont het projectgebied en omgeving. In de zone langs de Sint-Amandsstraat is er bewoning. Meer naart het westen, waar zich vandaag de Kattenstraat bevindt zich een open groen *intra muros*.

De Deventerkaart van ca. 1550 (Figuur 24) en de kaart van Braun en Hogenberg uit 1572 (Figuur 25) schetsen een gelijkaardig beeld met bewoning langs de Sint-Amandsstraat en daarachter velden en weilanden.

Figuur 23 het projectgebied op de kaart van Braun en Hogenberg, ca. 1572 (© Cartesius)

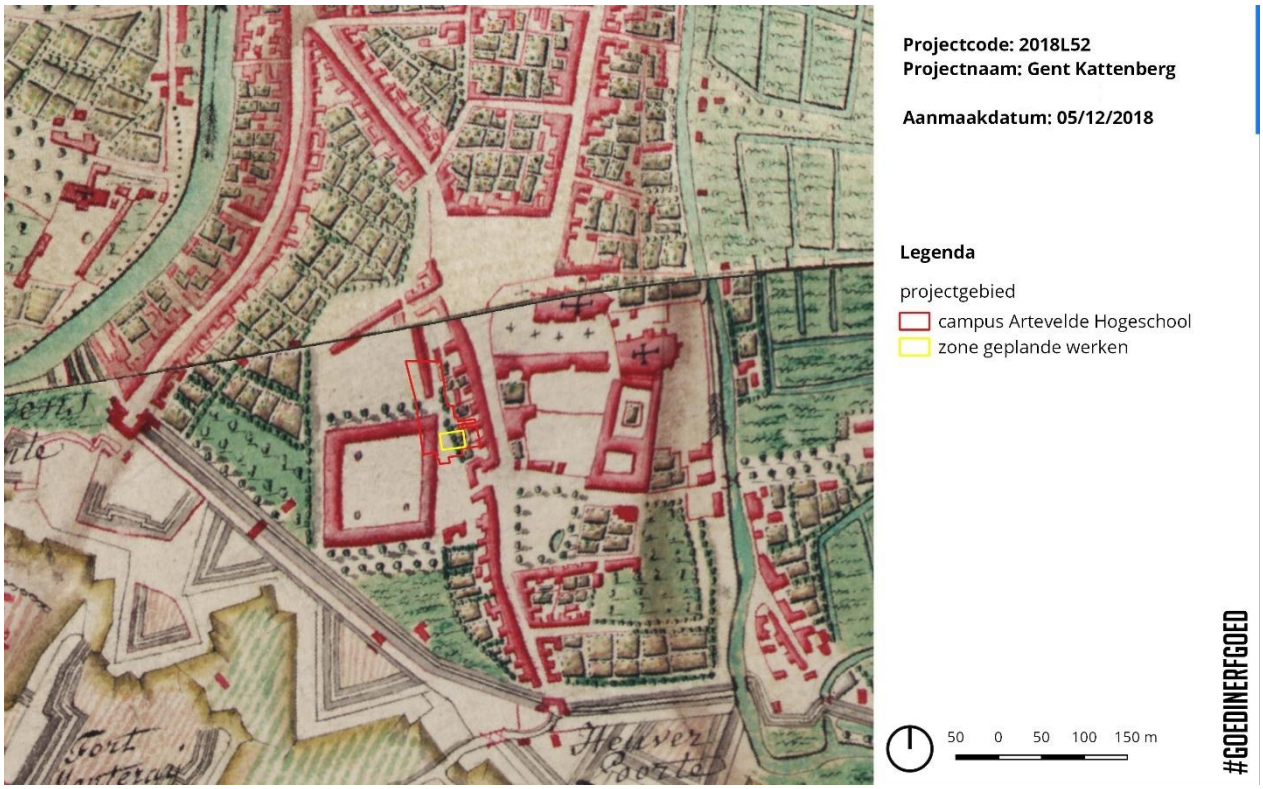

Figuur 24 het projectgebied op de kaart van Horenbault, ca. 1619 (© Stadsarchief Gent)

Enige verandering stellen we vast op de kaart van Horenbault uit 1617 (Figuur 26). Een nieuwe weg parallel aan de Sint-Amandsstraat lijkt zich te hebben gevormd. Het gaat om het tracé van de Kattenberg. Gericht op deze weg wordt een rij van een zestal huizen afgebeeld. Zo ontstaat er een bouwblok tussen de Sint-Amandsstraat en de Kattenberg met op het binnengebied veel open ruimte. De aanwezigheid van perceelgrenzen doet vermoeden dat het om private tuinen gaat.

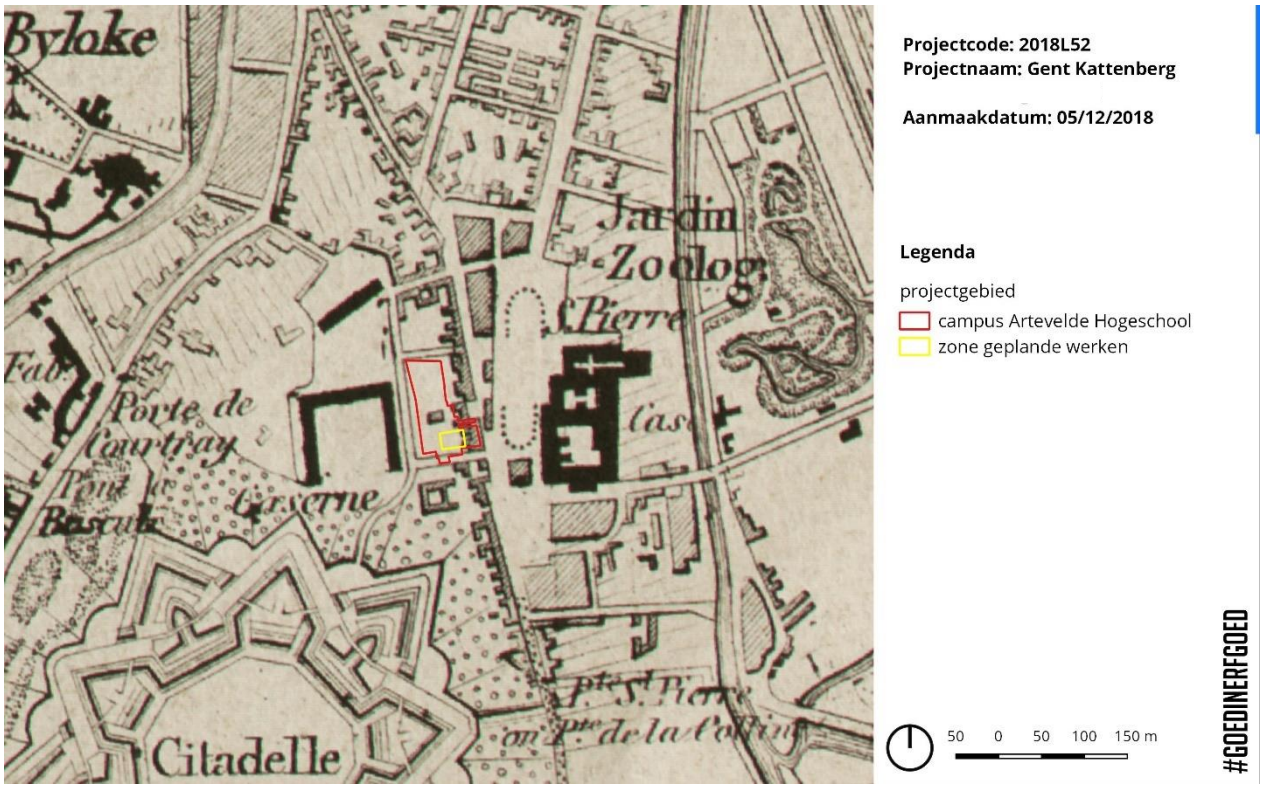
Figuur 25 het projectgebied op de kaart van Villaretkaart (1745-1748) (©Geopunt)

Figuur 26 het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt)

De Villaretkaart (1745-1748) (Figuur 27) en de Kabinetskaart van Ferraris (1771-1778) (Figuur 28) bieden zoals zo vaak voor stedelijk gebied een weinig gedetailleerd beeld. Bij de locatie van het projectgebied moet ook rekening gehouden worden met een beperkte afwijking bij de georectificatie van de kaarten. De huizen gericht op de Kattenberg lijken gesloopt waardoor het bouwblok Sint-Amandsstraat-Kattenberg wordt opengebroken aan de westelijke zijde. Mogelijk is dit te linken aan de bouw van de eerste kazerne in 1687.

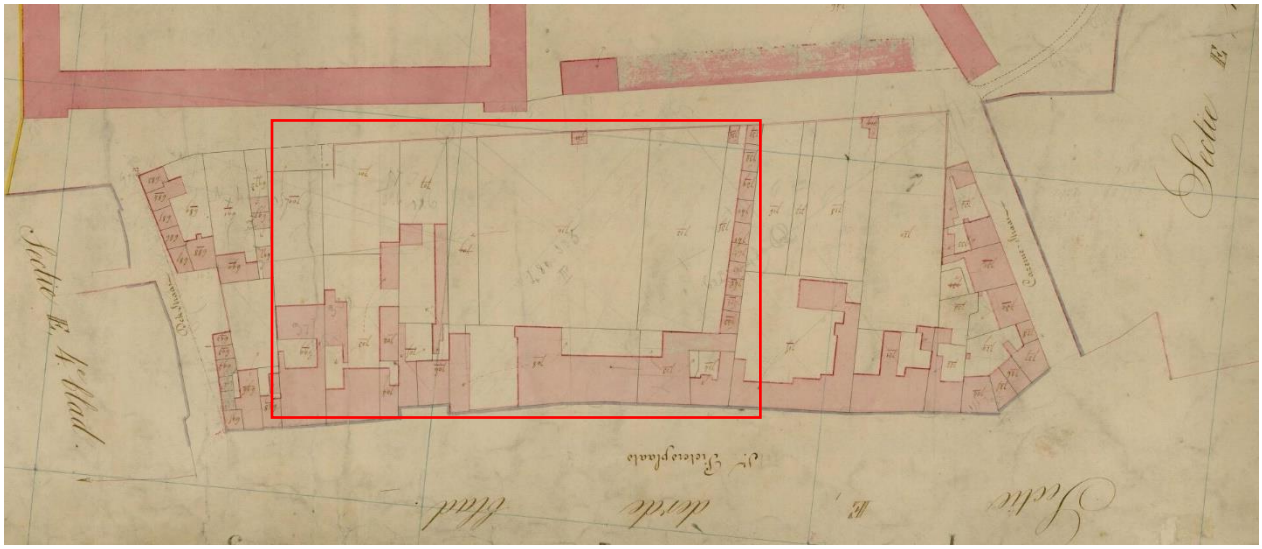
Deze kazerne zou worden gesloopt rond 1830 omdat ze het zicht belemmerde van de Hollandse Citadel. Nadat de wijk in de loop van de 19de eeuw uitgegroeid was tot een befaamde arbeiderswijk besloot het stadsbestuur in 1884 de Kattenberg te saneren. Nieuwe straten en pleintjes werden aangelegd en ook de bouw van een kazerne werd voorzien, de huidige Leopoldskazerne.

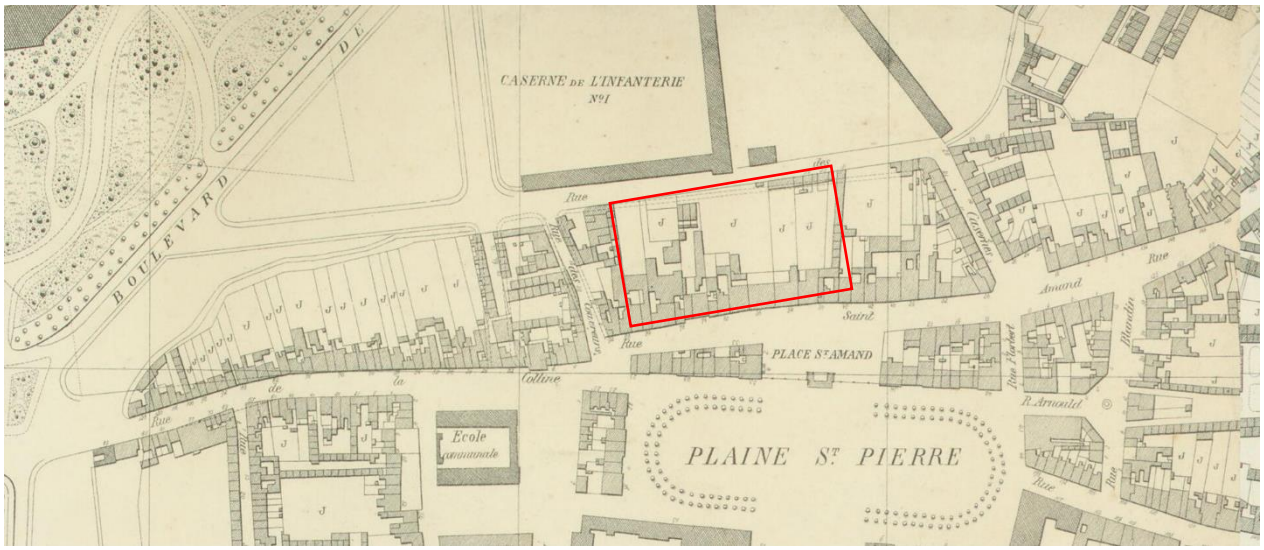
Figuur 27 het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt)

De topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) toont de omgeving na gedeeltelijke afbraak van de eerste kazerne (Figuur 29) De bijgebouwen in L-vormige plattegrond ten noorden van de kazerne en de zuidvleugel van de kazerne zijn al gesloopt. Ter hoogte van het projectgebied verandert er weinig: een grotendeels onbebouwd terrein met enkel bebouwing gericht op de Sint-Amandsstraat. De Popp-kaart (1842-1879) en de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) zijn niet beschikbaar voor het stedelijk gebied van Gent.

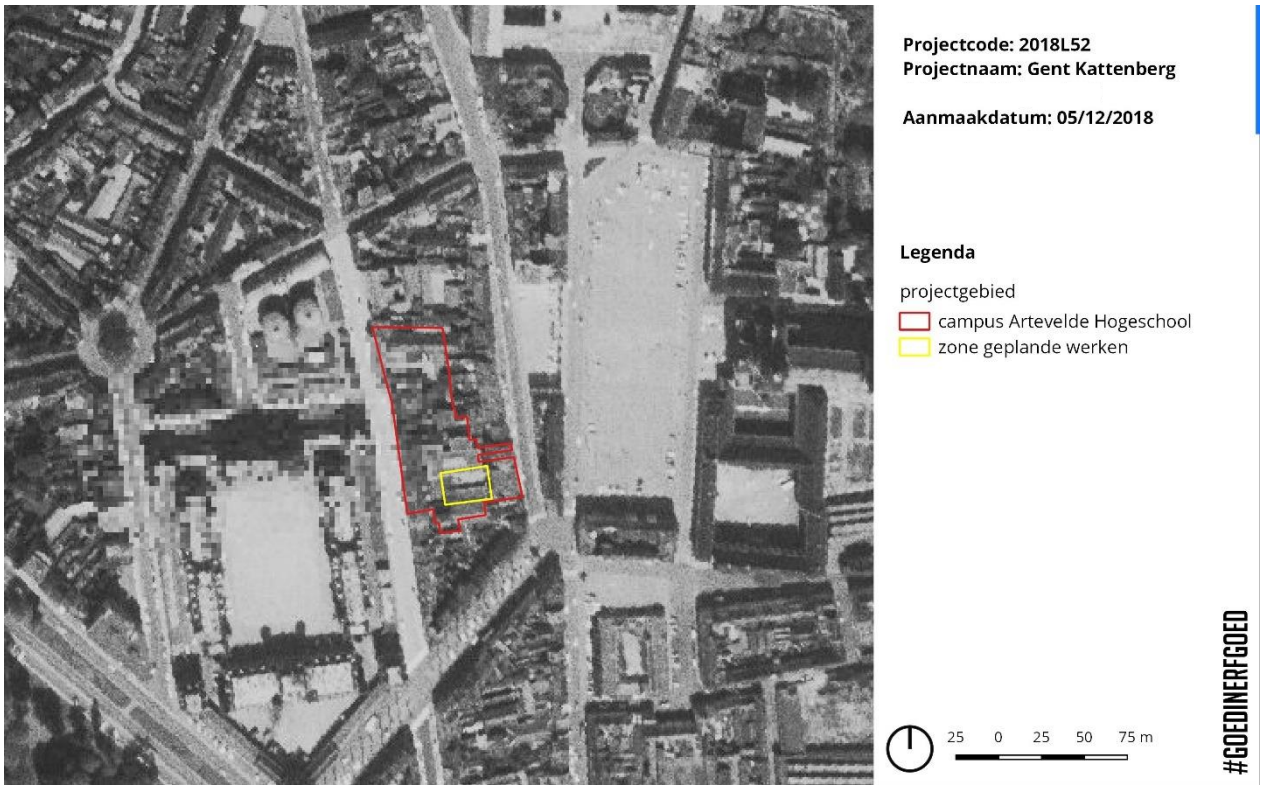
Onderzoek van het primitief kadaster uit 1828 (figuur 30) toont de 19de eeuwse ontwikkeling in het bouwblok. Langs de Sint-Amandsstraat zien we nog steeds een aanéénschakeling van statige panden waarvan de oorsprong mogelijk teruggaat op de laatmiddeleeuwse of vroegmoderne situatie. Langs de oostelijke grens van het projectgebied zien we ook bebouwing ontwikkelen in de diepte. Vermoedelijk gaat het om een beluik met arbeiderswoningen. Het kadasterplan van Gevaert en Van Impe van eind 19de - begin 20ste eeuw toont de uitleg van een nieuw stratenpatroon te linken aan de systematische sanering van de buurt rond 1884 (Figuur 31). Verspreid begint zich ook opnieuw bebouwing te vormen gericht op de Kattenberg.

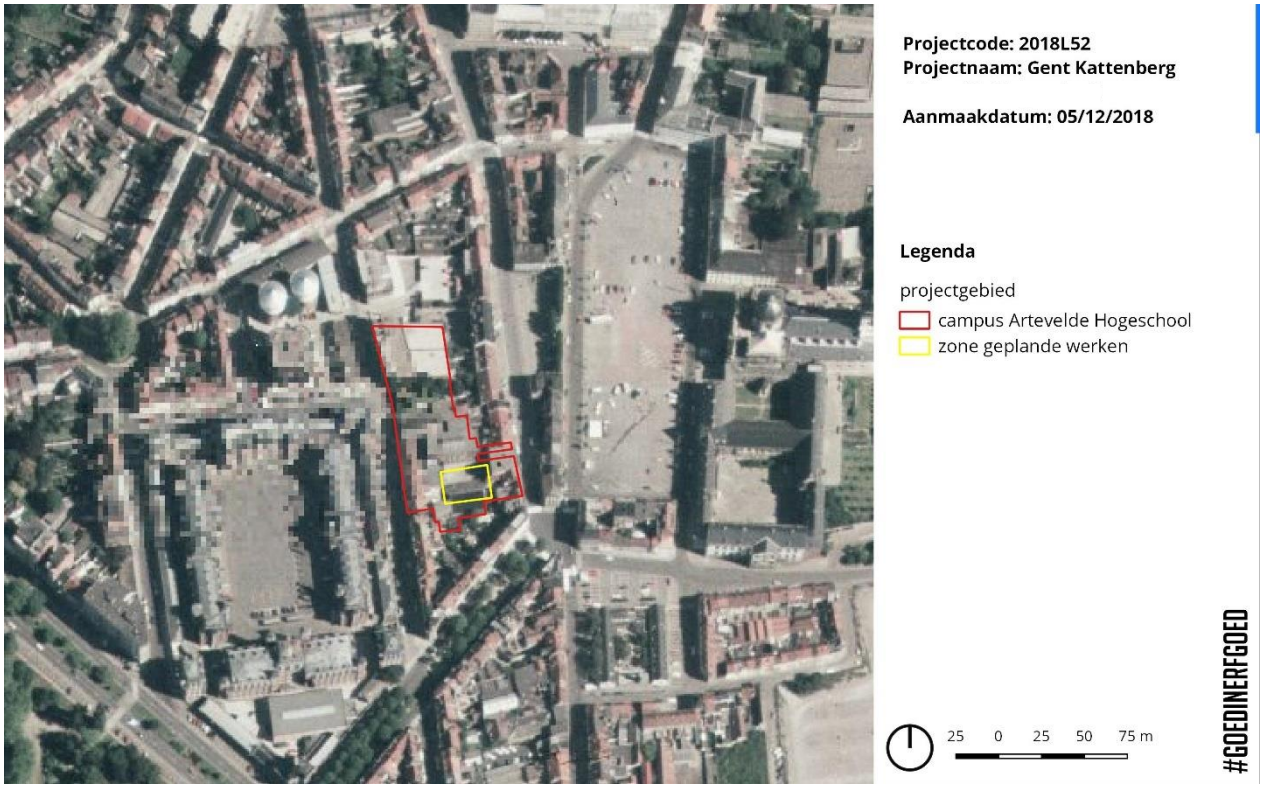
Figuur 28 het projectgebied het primitief kadaster (1828) (©Cartesius)

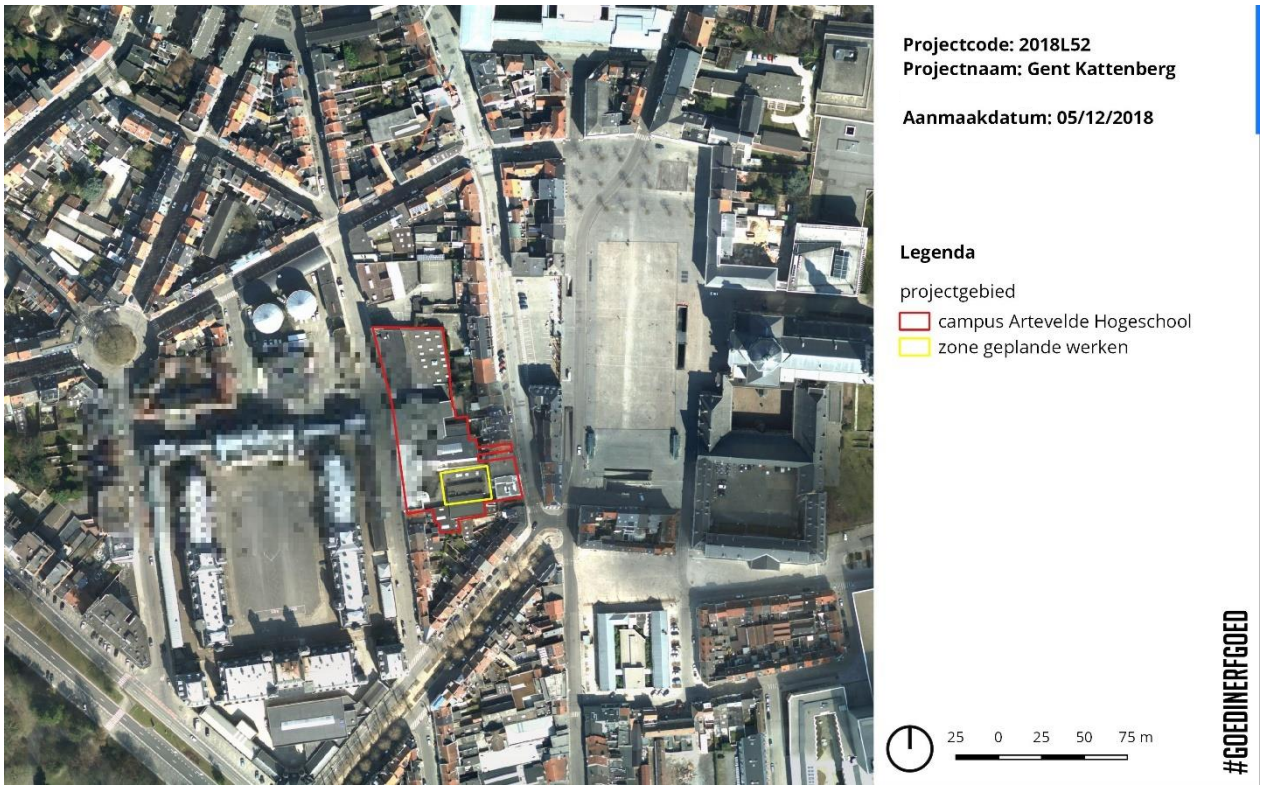
Figuur 29 het projectgebied op de kadasterkaart van Gevaert en Van Impe (ca. 1900) (©Cartesius)

Figuur 30 het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt)

Figuur 31 het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt)

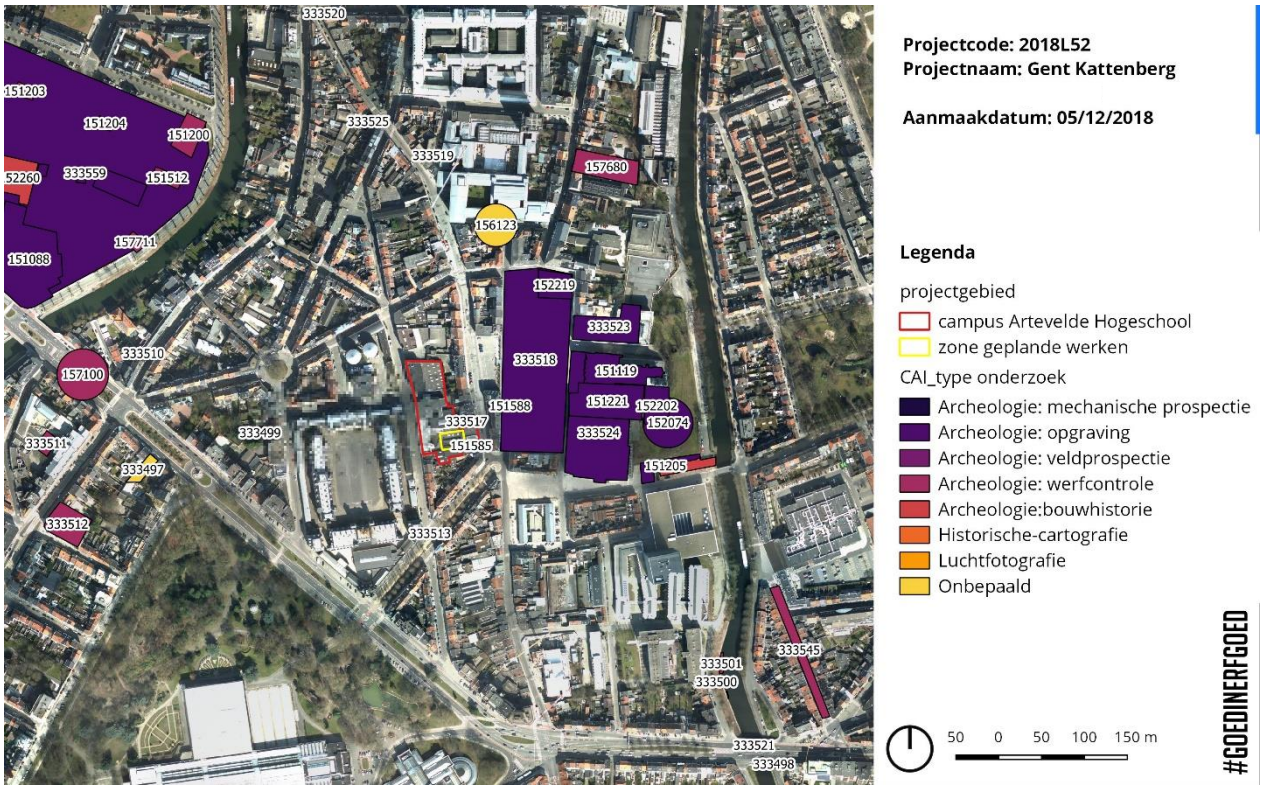
Figuur 32 het projectgebied op een orthofoto uit de periode 2013m-2015 (©Geopunt)

De opeenvolgende orthofoto's uit de periode 1971 (Fig. 32) , 1979-1990 (Fig. 33) en 2013-2015 (Fig. 34) tonen de verdere evolutie binnen het projectgebied tijdens de 20ste eeuw. Op de foto uit 1971 lijkt de meeste percelen binnen het projectgebied al bebouwd. De latere luchtbeelden tonen dan ook een weinig veranderende situatie.

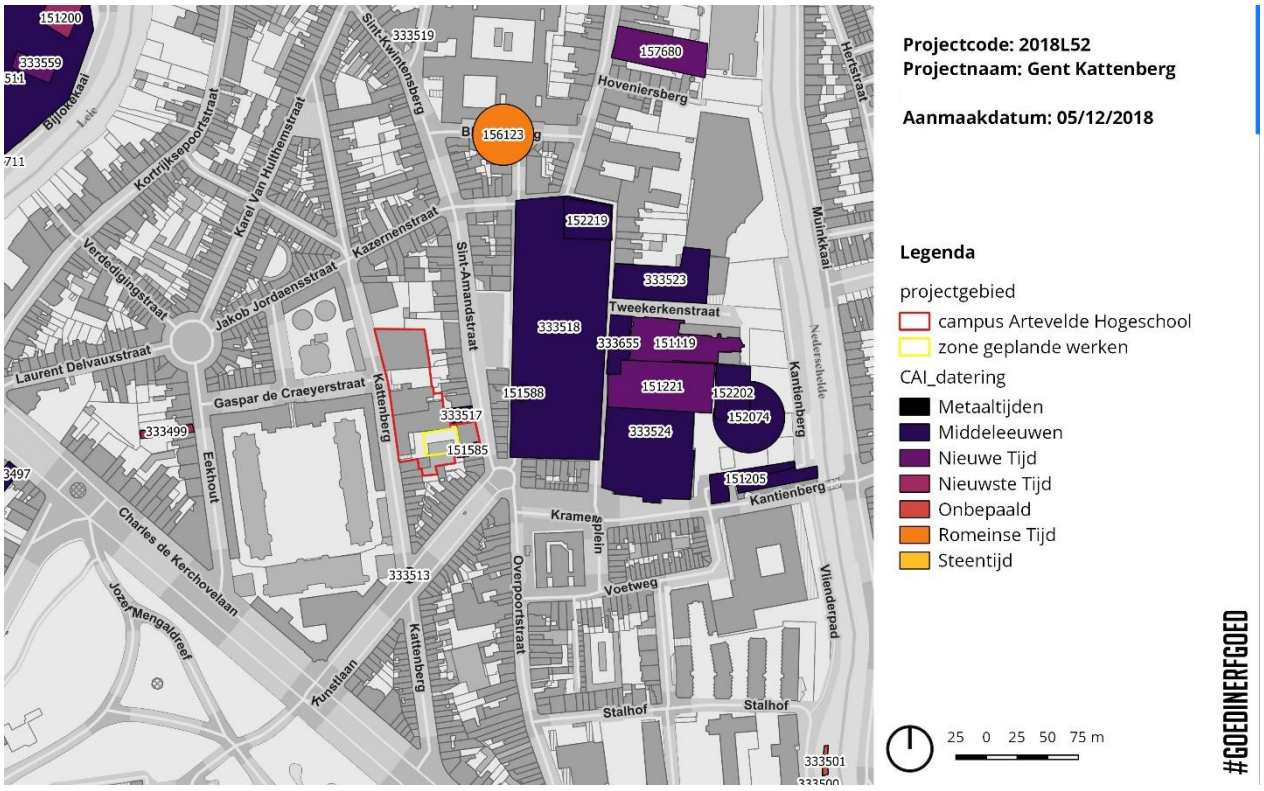
2.3.3. Archeologische situering

De CAI vermeldt in een straal van +/- 100 m rond het projectgebied talrijke archeologische vindplaatsen.

De best onderzochte vindplaats op de Blandijnberg betreft de Sint-Pietersabdij die sinds de jaren 1970 bij verschillende onderzoekscampagnes werd onderzocht. Het meest recente onderzoek werd uitgevoerd in de periode 2003-2013 bij de heraanleg van het Sint-Pietersplein en de bouw van een ondergrondse parkeergarage. Onderzoek richtte zich op de kloostertuin, de refter, de infirmerie, het abtshuis en de kerk. Ook het koor van de Onze-Lieve-vrouwekerk, parochiekerk van het middeleeuwse Sint-Pietersdorp en gesitueerd net ten noorden van de abdijkerk, werd opgegraven in functie van de bouw van een nieuw universiteitsgebouw (CAI ID 152219;333518; 151588; 333523; 151119; 151221; 333524; 152202; 152074; 151205) (Van den Brempt en Vermeiren 2004).

Figuur 33 CAI-data op de GRB-basiskaart met aanduiding van het type onderzoek (©Geopunt)

Figuur 34 CAI-data op de recente othofoto volgens datering (©Geopunt)

De CAI maakt ook melding van twee archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied. Beide situeren zich langs de oostzijde van het projectgebied en kunnen in relatie worden gebracht met de middeleeuwse bewoning die zich ontwikkelde langs de Sint-Amandsstraat. CAI 333517 verwijst naar een natuurstenen constructie die werd geïnterpreteerd als laatmiddeleeuws woonhuis of mogelijk zelfs volmiddeleeuws steen. Ook CAI 151585 wijst op de aanwezigheid van een laatmiddeleeuwse woning.

Voor de ontwikkeling van het westelijke en centrale gedeelte van het projectgebied – waar ook de werken zijn gepland - zijn geen archeologische gegevens voor handen. De Eekhout is bekend als gebied dat lange tijd landelijk gebied bleef binnen de muren. Ter hoogte van de Eekhout 12, gesitueerd ten westen van de Leopoldskazerne, werd bij werfcontrole een laatmiddeleeuwse waterput aangetroffen (CAI ID 333499).

2.3.4. Datering en archeologische verwachting

Het projectgebied situeert ten westen van de historische Sint-Pietersabdij. Gevat tussen de Kattenstraat en de Sint-Amandsstraat, situeren de terreinen zich in een omgeving vanouds gekend als de Eekhout. Op de Eekhout was bewoning lange tijd beperkt en het gebied kende lange tijd een invulling als weiland binnen de muren. Enkel langs de as Sint-Amandsberg-Sint-Kwintensberg– die uitgaf op de Heuvelpoort – ontwikkelde zich in de periferie van het Sint-Pietersdorp al in de middeleeuwen bewoning. Op de kaart van Horenbault uit 1619 zien we ook beperkte bebouwing langs de Kattenstraat die ergens in de late 16de of vroege 17de eeuw moet zijn ontstaan. Het binnengebied bleef onbebouwd tot in de 19de eeuw wanneer er een aantal beluikwoningen worden ingepland langs de westelijke grens van het projectgebied. De 17de eeuwse woningen langs de Kattenstraat waren toen al verdwenen in functie van de aanleg van de eerste kazerne in 1687. De huidige invulling van de terreinen dateert uit de 20ste eeuw. De archeologische verwachting is dus eerder laag. De geplande werken situeren zich centraal in het binnengebied. Pas in de 19de eeuw verschijnt hier enige bebouwing met een aantal beluikhuisjes. De mogelijkheid op middeleeuwse of vroegmoderne sporen beperkt zich tot aanwezigheid van tuin- of achtererfinrichting. Sporen uit oudere perioden zijn natuurlijk niet uit te sluiten.

3. Synthese

Deze synthese brengt de resultaten uit het landschappelijke, archeologische en historisch-cartografisch assessment in confrontatie met de geplande werken. De beschikbare bronnen leveren voldoende informatie om de vooropgestelde onderzoeksvragen te beantwoorden:

- *Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?*
  Laag. Het projectgebied op de Eekhout, een gebied dat tot diep in de middeleeuwen in gebruik was als weiland binnen de muren. Enkel langs de as Sint-Amandsberg- Sint-Kwintensberg– die uitgaf op de Heuvelpoort – ontwikkelde zich in de periferie van het Sint-Pietersdorp al in de middeleeuwen bewoning. Langs de Kattenberg dateert de oudste bebouwing vermoedelijk begin 17de eeuw. Het binnengebied – waar de geplande werken zich situeren - bleef onbebouwd tot in de 19de eeuw wanneer er een aantal beluikwoningen worden ingepland langs de westelijke grens van het projectgebied. De CAI vermeldt weinig relevante vindplaatsen en wijst ook niet op bewoning voor de middeleeuwen op de Eekhout.

- *Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites binnen de grenzen van het projectgebied?*
  Ja, maar het gaat om een site uit de 19de eeuw. Mogelijk situeren er zich resten van 19de eeuwse beluikhuisjes binnen de contouren van de geplande werken. De mogelijkheid op middeleeuwse of vroegmoderne sporen beperkt zich tot aanwezigheid van tuin- of achtererfinrichting. Sporen uit oudere perioden zijn natuurlijk niet uit te sluiten.

- *Wat is de bewaringstoestand van bodem en eventuele site(s) in het projectgebied?*
  De bewaringstoestand van de bodem is niet goed. Er is veel verstoring door 20ste eeuwse bouwactiviteit en de ontwikkeling van het scholencomplex. Zo situeert zich ter hoogte van het nieuw te bouwen sanitair complex reeds een sanitair gebouw. De ondergrond is reeds verstoord door de bestaande funderingen, nutsvoorzieningen, rioleringssysteem, etc…

- *Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?*
  De impact is beperkt. De nieuwbouw brengt weinig nieuwe verstoring met zich mee. De geplande werken voorzien in de sloop van het bestaande sanitair gebouw en de constructie van een nieuw sanitair complex. Het nieuwe gebouw wordt opgetrokken op dezelfde plek en volgens dezelfde oriëntatie, maar meet met +/- 7,60 x 22,5 m iets ruimer. Het gebouw kent opnieuw een ringfundering met daartussen een gewapende vloerplaat. De totale opbouw van de vloer bedraagt +/- 40cm waarbij het huidige vloerniveau behouden blijft.

Mogelijk nieuwe impact kan worden verwacht van de aanleg van een nieuw rioleringsysteem bestaande uit (i) septische put 10000 l, (ii) regenwaterput 10000 l, (iii) infiltratiekratten over een oppervlakte van 9,26 m², (iv) aantal controleputten en (v) leidingwerk. De aanleg brengt grondverzet met zich mee, maar de impact is erg lokaal.

In functie van de aanleg wordt de bestaand verharding uitgebroken en vernieuwd. Over een oppervlakte van +/- 86,5 m² wordt nieuwe verharding voorzien met waterdoorlatende klinkers. Voor de aanleg van de nieuwe verharding wordt gebruik gemaakt van de bedding en fundering van de bestaande verharding. Hier is bijkomende impact eveneens beperkt.

- *Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?*
  Nee. Het projectgebied heeft een laag archeologisch potentieel en de bewaartoestand is niet goed. Daarbij komt nog de eerder beperkte impact van de geplande werken. Los van de historische verstoring en het laag archeologisch potentieel, biedt de spreiding van de geplande werken niet de mogelijkheid om tot de nodige ruimtelijk inzichten te komen die tot kennisvermeerdering kunnen leiden.

- *Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?*
  De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leverden voldoende informatie om aan te tonen dat het potentieel tot kennisvermeerdering klein tot zeer klein moet worden ingeschat.

  Verder archeologisch onderzoek lijkt kosten-baten niet aangewezen en er is dan ook geen noodzaak tot het opstellen van een kader ter exploitatie van het archeologisch potentieel.

Samenvatting van het onderzoek

Arteveldehogeschool VZW plant op de campus Kattenberg bouw van nieuwe sanitaire lokalen. Hierbij worden het bestaande sanitaire complex gesloopt. Het projectgebied omvat de percelen gekend bij het kadaster onder de nummers Gent, Afdeling 5, Sectie E , nr. 706S;706D;710S;712N;702M;699R. De totale oppervlakte van de betrokken percelen betreft 5373.95 m² (>300m²) waarvan meer dan 100m² wordt geroerd door de geplande werken met ingreep op de bodem. Gezien het projectgebied zich in de archeologische zone ‘historische stadskern Gent bevindt, is de opmaak van een archeologienota dan ook verplicht.

Het archeologisch potentieel van het projectgebied wordt ingeschat als hoog. Het projectgebied op de Eekhout, een gebied dat tot diep in de middeleeuwen in gebruik was als weiland binnen de muren. Enkel langs de as Sint-Amandsberg- Sint-Kwintensberg– die uitgaf op de Heuvelpoort – ontwikkelde zich in de periferie van het Sint-Pietersdorp al in de middeleeuwen bewoning. Langs de Kattenberg dateert de oudste bebouwing vermoedelijk begin 17de eeuw. Het binnengebied – waar de geplande werken zich situeren - bleef onbebouwd tot in de 19de eeuw wanneer er een aantal beluikwoningen worden ingepland langs de westelijke grens van het projectgebied. Mogelijk situeren er zich dus resten van 19de eeuwse beluikhuisjes binnen de contouren van de geplande werken. De mogelijkheid op middeleeuwse of vroegmoderne sporen beperkt zich tot aanwezigheid van tuin- of achtererfinrichting. Sporen uit oudere perioden zijn natuurlijk niet uit te sluiten. De CAI vermeldt weinig relevante vindplaatsen en wijst ook niet op bewoning voor de middeleeuwen op de Eekhout.

De bewaringstoestand van de bodem is niet goed. Er is veel verstoring door 20ste eeuwse bouwactiviteit en de ontwikkeling van het scholencomplex. Zo situeert zich ter hoogte van het nieuw te bouwen sanitair complex reeds een sanitair gebouw. De ondergrond is reeds verstoord door de bestaande funderingen, nutsvoorzieningen, rioleringssysteem, etc… Daarbij komt nog de eerder beperkte impact van de geplande werken. Los van de historische verstoring en het laag archeologisch potentieel, biedt de spreiding van de geplande werken niet de mogelijkheid om tot de nodige ruimtelijk inzichten te komen die tot kennisvermeerdering kunnen leiden. Verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem lijkt kosten-baten niet te verantwoorden.

De bewaringstoestand van de bodem is mogelijk goed. Daartegenover staat dat de impact van de geplande werken groot is. De spreiding van de geplande werken biedt bovendien de mogelijkheid om tot de nodige ruimtelijk inzichten te komen die tot kennisvermeerdering kunnen leiden.

Bibliografie

Literatuur

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Eekhout [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/103083 (geraadpleegd op 6 december 2018).

De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Gelaude F. 2010, Rivierduinen en dekzanden (Erfgoedmemo 44), Gent.

Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal1: 50 000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Laleman M.C. en Vermeiren G., 2010, Ruimte en bebouwing in het centrum van middeleeuws Gent (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 64) Gent, 3-56.

Laleman M.C. & Raveschot P. 1991, Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent. Periode 1100-1300. De kelders, (Verhandelingen Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en schone Kunsten van België), Brussel.

Van den Brempt A. en Vermeiren G. 2004, Archeologisch vooronderzoek op het Sint-Pietersplein en aan de Tweekerkenstraat, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde 58, 23-58.

Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

Historisch kaartmateriaal

Deventer J. 1559, Atlas des villes des Pays-Bas, (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.cartesius.be)

Ferraris J. J. F. 1771-1778, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden, (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.geopunt.be)

Horenbault J. 1617, Kaart van Gent, (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.cartesius.be)

Popp P. C. 1842-1879, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.geopunt.be)

S.N. 1534, Gent in vogelvlucht (geraadpleegd op 27/11/2018 via Stad Gent)

S.N. 1828, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.Cartesius.be)

S.N. 1843-1845, Atlas der Buurtwegen (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.geopunt.be)

Vandermaelen P. 1846-1854, Atlas cadastral du Royaume de Belgique (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.geopunt.be)

Villaret J. 1729-1730, Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège ..., (geraadpleegd op 27/11/2018 via www.geopunt.be)

Lijst van figuren

Figuur 1 het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© NGI) 6
Figuur 2 het projectgebied voorgesteld op het hedendaags kadaster (© geopunt) 6
Figuur 3 het projectgebied op de orthofoto met de archeologische voorkennis (© geopunt) 7
Figuur 4 te slopen sanitair complex en bestaande bestrating 9
Figuur 5 Figuur 6 te slopen sanitair complex en bestaande bestrating 9
Figuur 7 inplantingsplan geplande werken (©Ypsilon architecten) 11
Figuur 8 bestaande toestand: niveau 0 (©Ypsilon architecten) 12
Figuur 9 bestaande toestand: sneden (©Ypsilon architecten) 13
Figuur 10 nieuwe toestand: niveau 0 (©Ypsilon architecten) 14
Figuur 11 nieuwe toestand: sneden (©Ypsilon architecten) 15
Figuur 12 nieuwe toestand: rioleringsplan (©Ypsilon architecten) 16
Figuur 13 projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen 20
Figuur 14 het projectgebied op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt) 21
Figuur 15 het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel (Oost-West) 21
Figuur 16 het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV) 22
Figuur 17 het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV) 23
Figuur 18 de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV) 24
Figuur 19 de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt) 24
Figuur 20 de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV) 25
Figuur 21 het projectgebied op het stadszicht uit 1534 (© STAM) 26

Figuur 22 de kaart van Jacob van Deventer op het huidig kadaster (ca. 1550) (© cartesius). 26
Figuur 23 het projectgebied op de kaart van Braun en Hogenberg, ca. 1572 (© Cartesius).. 27
Figuur 24 het projectgebied op de kaart van Horenbault, ca. 1619 (© Stadsarchief Gent) ... 27
Figuur 25 het projectgebied op de kaart van Villaretkaart (1745-1748) (©Geopunt)..... 28
Figuur 26 het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt)..... 28
Figuur 27 het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt)..... 29
Figuur 28 het projectgebied het primitief kadaster (1828) (©Cartesius)..... 30
Figuur 29 het projectgebied op de kadasterkaart van Gevaert en Van Impe (ca. 1900) (©Cartesius)..... 30
Figuur 30 het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt) 31
Figuur 31 het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt)..... 31
Figuur 32 het projectgebied op een orthofoto uit de periode 2013m-2015 (©Geopunt) 32
Figuur 33 CAI-data op de GRB-basiskaart met aanduiding van het type onderzoek (©Geopunt) 33
Figuur 34 CAI-data op de recente othofoto volgens datering (©Geopunt)..... 33